

Taide osana varhaiskasvatusta
Taidekasvatus Kemin päiväkodeissa

Hanna Kunnari ja Elina Kyllönen

Sosiaalialan opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

KEMI 2012

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaaliala

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä(t):	Hanna Kunnari ja Elina Kyllönen
Opinnäytetyön nimi:	Taide osana varhaiskasvatusta. Taidekasvatus Kemin päiväkodeissa
Sivuja (joista liitesivuja):	71 (9)
Päiväys:	1.11.2012
Opinnäytetyön ohjaaja(t):	Sari Leppälä ja Raimo Vähänikkilä
<p>Opinnäytetyömme on tehty aiheesta taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Tavoitteenamme oli selvittää, mitä taidemuotoja Kemin kaupungin päiväkodeissa käytetään ja kuinka aktiivista niiden käyttö on 3 – 5-vuotiaiden lasten ryhmissä. Halusimme myös selvittää mitkä ovat taidekasvatuksen taustalla vaikuttavat kasvatustavoitteet.</p> <p>Teoriaosuudessa käydään läpi taidekasvatusta varhaiskasvatuksen näkökulmasta, taiteen eri muotoja ja päiväkotia toimintaympäristönä. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma (Vasu) on keskeinen osa opinnäytetyön teoriaa.</p> <p>Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineiston keruu tapahtui kahden haastattelun ja kyselylomakkeen avulla. Haastatteluissa mukana oli yhteensä neljä lastentarhanopettajaa. Kyselylomakkeet lähetettiin kymmenen päiväkodin 3 – 5-vuotiaiden ryhmissä työskenteleville lastentarhanopettajille. Kyselyihin vastasi kahdeksan lastentarhanopettajaa.</p> <p>Tuloksista selvisi, että päiväkodeissa taidemuodoista vähiten käytetään tanssia/luovaa liikuntaa ja draamaa. Eniten käytetään kirjallisuutta ja musiikkia. Käden taitoja ja kuvataidetta käytetään useimmissa päiväkodeissa viikoittain. Lastentarhanopettajien omat mieltymykset ja vahvuudet näkyvät taidekasvatuksen toteuttamisessa. Taidekasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon muun muassa lasten mieltymykset, luovuuden tukeminen, ryhmän koko, lasten ikä, teemat, vuodenajat ja juhlapäivät.</p>	
Asiasanat: Varhaiskasvatus, taidekasvatus, kulttuuri	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Social services

Degree programme:	Bachelor of Social Services
Author(s):	Hanna Kunnari and Elina Kyllönen
Thesis title:	Art as a part of early childhood education. Art education in Kemi day care centres
Pages (of which appendixes):	71 (9)
Date:	1.11.2012
Thesis instructor(s):	Sari Leppälä and Raimo Vähänikkilä
<p>The subject of our thesis is art education in early childhood education. Our goal was to clarify which different forms of art are used in the day care groups for children aged 3-5 in Kemi and how actively each art form was used. We also wanted to find out the goals behind the use of art as a way of education.</p> <p>The theoretical part focuses on art education from the perspective of early childhood education, the different forms of art, and the day care centre as an operational environment. The national plan for early childhood education and care (ECEC) has an essential role in the theoretical part of this thesis.</p> <p>Our thesis is a qualitative study. The material was acquired with two interviews and a questionnaire. The interviews involved four kindergarten teachers. The questionnaires were sent to kindergarten teachers working with the groups of ages 3-5 in a total of 10 kindergartens. The questionnaire was replied by 8 kindergarten teachers.</p> <p>The conclusion was that dance and drama are the least used forms of art in the day care centres. The most widely used forms of art are literature and music. Visual arts and handicraft are used weekly in most kindergartens. The teachers' own personal preferences and areas of expertise are clearly shown in the implementation of art education. When planning the methods for art education the children's preferences, their age and the size of the group in question are taken into account. The education can incorporate various themes such as different seasons and holidays, and should strive to encourage creativity.</p>	
Key words: Early childhood education, art education, culture	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
SISÄLLYS	4
1. JOHDANTO	5
2. TAIDEKASVATUS OSANA VARHAISKASVATUSTA	7
2.1 Varhaiskasvatuksen määrittelyä taiteellisesta näkökulmasta.....	7
2.2 Taiteen tärkeys varhaiskasvatuksessa	10
2.3 Taiteen mukanaan tuoma peruskokemus lapselle	12
2.4 Suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus ja dokumentointi.....	13
2.5 Kolme- viisivuotiaan lapsen taiteelliset taidot	19
3. TAITEEN OSA-ALUEET	23
3.1 Kuvataide ja kädentaidot.....	23
3.2 Musiikki	28
3.3 Kirjallisuus	30
3.4 Draama	32
3.5 Tanssi ja luova liikunta	36
4. PÄIVÄKOTI TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	39
4.1 Päiväkotiympäristön vaikutus taidetoimintaan	39
4.2 Luovuus ja ilmapiiri	41
4.3 Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan taidekasvatuksen vaikutus yhteiskuntaan	44
5. METODOLOGINEN OSUUS.....	47
5.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmän esittelyä.....	47
5.2 Tutkimusjoukko ja tutkimusaineiston kerääminen	49
5.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	50
5.4 Analyysimenetelmä ja analyysin tekeminen.....	51
5.5 Opinnäytetyöprosessin kuvaus.....	52
6. POHDINTA	56
LÄHTEET.....	59
LIITTEET	62
Liite 1. Saatekirje	63
Liite 2. Suullisten haastattelujen runko	65
Liite 3. Kyselykaavake.....	67
Liite 4. Hankkeistamissopimus	71

1. JOHDANTO

Halusimme tehdä opinnäytetyön varhaiskasvatukseen liittyen, koska olemme suuntauneet lapsi- ja nuorisotyöhön. Meitä kiinnostaa lasten kanssa työskentely hyödyntäen taiteellisia menetelmiä. Olemme molemmat olleet harjoitteluissa päiväkodeissa ja seurannee lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien työskentelyä. Halusimme valita sellaisen aiheen, johon perehtymällä saisimme mahdollisimman paljon työvälineitä tulevaan työelämään. Taidekasvatukseen päädyimme, koska koimme sen olevan merkittävä osa varhaiskasvatusta. Taide ja sen osa-alueet kiinnostavat meitä vapaa-ajalla. Halusimme tehdä opinnäytetyön Kemin kaupungin päiväkoteihin, koska opiskelemme kyseisessä kaupungissa.

Teimme laadullisen tutkimuksen, johon keräsimme aineistoa teemahaastatteluilla. Haastattelimme kahdessa eri päiväkodissa 3 – 5 -vuotiaiden lasten kanssa työskenteleviä lastentarhanopettajia. Yhteensä näissä kahdessa haastattelussa oli neljä lastentarhanopettajaa haastateltavana. Teemahaastattelun tarkoituksena oli käydä vapaamuotoista keskustelua haastateltavien kanssa. Näitä haastatteluja ohjasi etukäteen mietityt haastattelu-teemat. (Viinamäki & Saari 2007, 33.) Tämän lisäksi lähetimme kymmeneen päiväkotiin kyselylomakehaastattelut. Vastauksia tuli yhteensä kahdeksalta lastentarhanopettajalta. Kaikki haastatellut lastentarhanopettajat ovat työskennelleet vähintään seitsemän vuotta lastentarhanopettajina. Olemme nimenneet kyselyvastaukset anonymiteetin varmistamiseksi kuvitteellisilla päiväkotien osastoiden nimillä. Käytämme nimien teemana mausteita, jotka ovat korianerit, rosmariinit, kardemummat, kanelit, pippurit, basilikat, neilikat ja inkiväärit. Haastatteluissa mukana olleet lastentarhanopettajat olemme nimenneet kuvitteellisilla nimillä. Nimet ovat Laura, Anette, Kaisa ja Mirja.

Opinnäytetyössämme vertailemme eri taidemuotojen käyttöaktiivisuutta ja sitä, millä perusteella näitä osa-alueita käytetään. Haluamme opinnäytetyössämme aukaista vähemmän käytettyjä osa-alueita, jotta varhaiskasvatushenkilökunnan olisi helpompi hyödyntää niitä omassa työssään. Valitsimme tutkimuskohteeksi 3 – 5-vuotiaat lapset. Ajattelimme näin saavamme enemmän materiaalia ja ideoita taidekasvatuksen käytöstä, sillä tämän ikäisillä taidemuotojen käyttö on monipuolisempaa. Vanhemmilla lapsilla käytetyt taidemuodot ovat sovellettavissa pienemmille lapsille.

Opinnäytetyön prosessin aikana seurasimme aktiivisesti paikallislehtien kirjoittelua aiheeseen liittyen. Kävimme havainnoimassa varhaiskasvatustoiminnan ulkopuolista lasten tanssituntia, jotta käsite ”tanssi” aukenisi meille itsellemme paremmin. Tämä tulee näkymään työssämme, sillä se herätti mielessämme kysymyksiä ja ideoita. Prosessin aikana selvitimme mitä taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä palveluita kemiläiset päiväkodit hyödyntävät. Opinnäytetyön teoriapohjana olemme käyttäneet Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, jonka pohjalta lähdimme ideoimaan niin haastatteluita, kuin teoriaosuuttamme. Korostamme teoriaosuudessa taidekasvatuksen olevan osa lapsen jokapäiväistä perushoitoa. Teoriaosiossa käsittelemme taiteen eri osa-alueita monipuolisesti ja päiväkoteja toimintaympäristönä. Käsittelemme 3 – 5-vuotiaan lapsen taiteellisia taitoja, jotta ne olisi helpompi huomioida suunnitelmallisuudessa. Haluamme nostaa esille dokumentoinnin tärkeyden osana toiminnan kehittämistä ja lapsen kehittyvien taitojen seuraamista. Huomioimme lastentarhanopettajat, päiväkodit ja yhteiskunnan opinnäytetyössämme. Opinnäytetyön olemme koonneet käyttäen spiraalimallia, joka näkyy teorian, aineiston ja analyysin vuorotteluna.

Tutkimuskysymyksemme ovat: Millaiset lapsille asetetut tavoitteet vaikuttavat lastentarhanopettajien työskentelyyn taidekasvatuksen osalta? Kuinka aktiivista ja tiedostettua eri taidemuotojen käyttö on lastentarhanopettajien työskentelyssä Kemian päiväkodeissa? Opinnäytetyö on hankkeistettu Kemian kaupungille. Työstämme on hyötyä päivähoidon työntekijöille, sillä sitä voidaan käyttää ideapankkina. Prosessimme aikana olemme nostaneet taidekasvatusta enemmän esille Kemian päiväkodeissa. Kyselyiden ja haastatteluiden ansiosta henkilökunta on pohtinut oman osastonsa tai koko päiväkodin panostusta taidekasvatukseen. Opinnäytetyömme valmistuttua henkilökunnalla on mahdollisuus vertailla päiväkotien työskentelytapoja ja poimia omaan toimintaansa uusia ajatuksia.

2. TAIDEKASVATUS OSANA VARHAISKASVATUSTA

2.1 Varhaiskasvatuksen määrittelyä taiteellisesta näkökulmasta

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten oppimista, kehitystä ja tasapainoista kasvua. Varhaiskasvatus koostuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Se on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta sekä yhteistoimintaa. Keskeinen merkitys on kuitenkin lapsen omaehtoisella leikillä. (Stakes 2009, 11.) Varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttavia tekijöitä ovat lapsiryhmän rakenne ja koko, henkilöstön pätevyys ja pysyvyys sekä henkilöstön määrä suhteessa lapsilukuun. Resurssit vaikuttavat suurelta osin päivähoiton laatuun, mutta on myös tekijöitä, jotka eivät maksa mitään. (Kemin kaupungin laatukäsikirja 2011, 18.) Rosmariineilla koetaan taidekasvatuksen olevan askartelun osalta haasteellista suuren ryhmä koon vuoksi. Vaativampia töitä voi toteuttaa vain muutaman lapsen kanssa kerrallaan. Kardemummat kokevat tarvitsevansa enemmän aikaa yhteiseen suunnitteluun.

Lainsäädännössä tuodaan esille jokaisen kunnan vastuu henkilöstön peruskoulutuksen pituudesta ja työn vaativuudesta sekä toimenkuvasta riippuen täydennyskoulutuksen järjestämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriö voi halutessaan tarkentaa täydennyskoulutuksen sisältöä, laatua, määrää ja järjestämistä sekä voi myös asetuksilla puuttua seurantaan ja arviointiin. (53 § (28.1.2005/50) 710/1982.) Täydennyskoulutuksilla pidetään yllä henkilöstön työkykyä ja ammattitaitoa. Sisäisillä koulutuksilla hyödynnetään oman kunnan alueella oleva osaaminen. Koulutuksia järjestetään yhteistyössä paikallisten oppilaitosten ja lähikuntien varhaiskasvatuksen kanssa. Omaehtoiseen koulutukseen osallistumista tuetaan mahdollisuuksien mukaan muun muassa kurssimaksujen, matkakulujen tai palkallisen vapaan muodossa. (Kemin kaupungin laatukäsikirja 2011, 13.) Kahdessa vastauksessa toivottiin täydennyskoulutusta työnantajalta, jotta taidelähtöisten menetelmien käyttö olisi säännöllisempää ja monipuolisempaa. Lastentarhanopettaja Laura kertoi haastattelussa heillä olleen viimeksi ollut 90-luvun alussa taidekasvatukseen liittyvää täydennyskoulutusta. Lauran päiväkodissa koetaan uudet koulutukset tarpeelliseksi, koska ne antaisivat uutta innostusta työhön, palauttaisivat mieleen tekniikoita ja antaisivat samalla uusia ideoita. Hän toi esille, että koulutuksesta voisi saada eniten irti silloin, jos eri taidemuotoja opettaisi työkseen taiteen parissa toimivat henkilöt. Kaisa kertoi heidän yhtä vuonna käyneen pikkujoulujen tilalta erään koulutuksen. Tämä

koulutus liittyi nukkejen hyödyntämiseen draamatyöskentelyssä. Lastentarhanopettajat Kaisa, Laura ja Mirja muistavat käyneensä kahdenkymmenen vuoden aikana yhden kuvataiteeseen liittyneen kurssin. Musiikkikursseja he ovat käyneet useamman. Luovan liikunnan kurssista on heidän kohdallaan parikymmentä vuotta aikaa. Heidän mielestään täydennyskoulutukset ovat olleet hyvin vähäisiä. Anette kaipaisi myös kertauskursseja eri tekniikoista. Anettekin kokee eri taiteen muodoista eniten kursseja olleen musiikista. Aneten mukaan musiikkiin liittyenkään ei ole vähään aikaan ollut uusia kursseja. Mieleemme nousi sama asia havainnoidessamme yksityisen tanssikoulun tuntia. Olisi ehkä tarpeellista hyödyntää paikallista osaamista koulutustilaisuuksin muodoissa. Kun päiväkotiin otetaan käyttöön uusia tekniikoita, lapset voivat innostua niistä ja tämän innostuksen kautta voivat päätyä yrityksen asiakkaiksi. Tällä tavoin hyötyisivät niin lapset, päivähoito ja yritykset.

Valtakunnallisen varhaiskasvatuksen ohjauksen välineenä toimivat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Sen pohjana ovat valtioneuvoston periaatepäätöksenä 28.2.2002 hyväksymät varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset. Linjaukset sisältävät yhteiskunnan järjestämisen ja valvoman varhaiskasvatuksen kehittämisen painopisteet ja keskeiset periaatteet. Toteutunutta toimintaa arvioidaan ja dokumentoidaan määräajoin. Kunnan tulee konkretisoida omassa suunnitelmassaan varhaiskasvatuksen sisällöt ja toimintatavat eri toimintamuodoissa. Kasvatus on sidoksissa kulttuuriin ja yhteiskunnan jatkuvaan muutokseen. Tämä osaltaan vaikuttaa varhaiskasvatuksen toteutuksen arviointiin, tavoitteiden asettamiseen ja toteuttamiseen. Kasvatuksen perinteinen ja ihanteellinen tehtävä on pyrkiä kehittämään entistä parempaa yhteiskuntaa ja maailmaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toimivat puitteina, joista keskustellaan ja jotka täsmennetään yhteisesti sovituiksi käytännöiksi ja toimintaperiaatteiksi kunnissa ja yksiköissä. (STAKES 2009, 7,8,44.)

1990 –luvulla taiteen perusopetusta koskevan lain ja asetuksen hyväksyminen oli yksi taidekasvatuksen asemaa vahvistanut tekijä varhaiskasvatuksessa. Lain vaikutuksesta vakiintui puhe alle kouluikäisten lasten taidekasvatuksesta, sillä se vaikutti moniin taidekasvatusta koskeviin ratkaisuihin. Se tarjosi lastentarhanopettajille mahdollisuuden toimia taiteen perusopetuksen antajana varhaiskasvatuksessa. Lain ansiosta tarkennettiin taidekasvatuksen ulottuvuuksia ja sisältöjä varhaiskasvatuksessa (Rusanen 2007, 100, 101).

Yksiköiden omat suunnitelmat tuovat esiin heidän omaleimaisuutensa. Yksilökohtaisissa suunnitelmissa otetaan huomioon koko lapsen kehityshistoria ja havainnot kotoa sekä päivähoidosta. Ryhmäkohtaiset suunnitelmat pohjautuvat yksilöistä lähteviin tavoitteisiin ja ne huomioiden rakennetaan lasten ja päivähoidon henkilökunnan yhteistä arkea. Kaneleiden ryhmässä lastentarhanopettaja pyrkii asettamaan toiminnan tavoitteet siten, että samalla onnistutaan tarjoamaan lapsille onnistumisen kokemuksia, toiminnan iloa ja luovuutta. Pippurit kertovat huomioivansa suunnitelmissaan lasten iän, kehitystason, taidon, motivoituneisuuden ja lasten mieltymykset. Koriantereilla huomioidaan suunnitteluvaiheessa ryhmän koko ja se pitääkö toimintaa harjoittaa pienryhmissä vai voiko sitä toteuttaa koko ryhmän samanaikaisella osallistumisella. Yksiköissä laadittuihin yksilökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin on kirjattu kyseisen päiväkodin pedagogisen toiminnan tavoitteet, toteutus ja arviointi. Lapsikohtainen havainnointi kuuluu jokaiselle kasvatustavalla olevalle. Päiväkodeissa arvioidaan ja seurataan yleisten pedagogisten tavoitteiden ja lasten kasvatustavoitteiden toteutumista. Päiväkodin johtaja tekee yhdessä lastentarhanopettajien kanssa pedagogisen arvioinnin. (Kemin kaupungin laatukäsikirja 2011, 15.)

Eri taiteenalueisiin liittyvä ilmaiseminen on lapselle yksi ominaisista tavoista toimia ja ajatella (STAKES 2009, 20). Leikkien, pelien ja taiteen yhteneväisyys piilee siinä, että kaikki ne vaativat tietynlaisten sääntöjen noudattamista ja mielikuvitusta. Mielikuvituksen kautta avautuu jännittävä taiteen ja leikin maailma, jonka ominaisuudet tuottavat ihmiselle mielihyvää. (Karppinen, Puurula & Ruokonen 2001, 78.) Lapsen hyvinvointi ja käsitys omasta persoonasta vahvistuvat sekä hänen osallistumismahdollisuudet toimintaan lisääntyvät, kun hän toimii itselleen luontevalla tavalla. Lapsen ajatteluun ja maailmaan pääsee sisälle, kun osallistuu siihen, havainnoi sitä ja keskustelee lasten kanssa. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan lapsen persoonalliset toimintatavat. Samalla tuetaan lapsen taidemieltyksien kehittymistä, valintojen tekoja sekä kulttuuristen arvostusten kehittymistä myöhemmällä iälläkin. Tarjotessamme lapselle kokemuksia taiteesta annamme hänelle mahdollisuuden kokea eri aistielämyksiä ja tunteita. Lapselle on luontaista nauttia taiteesta, ilmaisusta ja taitojen oppimisesta riippumatta siitä, toimiiko yksin vai yhteistyössä toisten kanssa. Taiteen avulla lapsi kehittyy yksilönä ja ryhmän jäsenenä. (STAKES 2009, 20-24.)

Lapsen mieli on esteettisesti virittynyt luovassa toiminnassa. Tällaisessa tilanteessa lapsen on mahdollista käydä läpi sellaisia asioita, jotka eivät ole todellisuudessa mahdolli-

sia. Lapsen kehitykselle olennaista on halu liikkua todellisuuden ja kuvittelun välillä, vaikka varhaispedagogiikan tavoite on tukea lapsen kykyä hahmottaa ja jäsentää todellisuutta. Lapsen eettisen kehityksen kannalta on tärkeää pystyä kuvittelemaan ja luomaan mielikuvia. Kun kuvittelukyky on rikas, lapsella on paremmat mahdollisuudet eläytyä omiin ja muiden tunteisiin. Kasvattajan tehtävänä on antaa lapselle mahdollisuus kuvitteelliseen maailmaan konkreettisen todellisuuden rinnalla. Lapsella on valmius heittäytyä kuvitteluun, vaikka hän ymmärtääkin todellisuuden ja mielikuvituksen erot. (Ruokonen & Rusanen 2009, 12.) Rosmariineilla kasvatustavoitteena on mielikuvituksen rikastuttaminen ja luovuuden tukeminen. Pohdimme mahdollisuutta siihen, että voiko esimerkiksi musiikki olla päiväkodissa niin tavanomaista ja tietyn kaavan mukaan toteutettua, että esille ei nouse luovuuden ja mielikuvituksen tukeminen. Kuvataide ja kädentaidot olisivat hyviä alueita, joissa näitä voitaisiin tukea. Annetaanko käytännössä lapsille kuitenkin liian valmiita malleja toteutettavaksi?

2.2 Taiteen tärkeys varhaiskasvatuksessa

Taide kehittää motoriikkaa, aisteja ja koordinaatiokykyä sekä sitä voidaan käyttää oppimisvälineenä. Sen avulla voidaan havainnoida, harjoitella eläytymään sekä kerrata ja merkitä muistiin asioita. Taidetta voi löytää missä vain, kun olemme herkistyneinä aisteille, tutkimiselle ja havainnoille. Taiteen avulla opimme ymmärtämään eri kulttuureja ja luonnonlakeja. Taiteen kautta pääsemme työstämään omaa sisäistä maailmaamme ja kehittämään luovuutta. Taide mahdollistaa pääsyn lapsen maailmaan ja se helpottaa ryhmän yhteishengen luomista. Lasten luovuus on koko ajan käytössä ja he pystyvät näkemään asiat uusilla sekä yllättävillä tavoilla. Luovuuteen kuuluu niin henkinen kuin kehollinen liikkuvuus. Aikuinen voi oppia lapsen avoimuudesta, oivalluksista ja kokeiluista. Taide auttaa meitä saamaan aistimme, kehomme ja tietämyksemme vireään tilaan. (Bardy 1995, 66-67.) Lastentarhanopettaja Anette kertoo yllättyvänsä vieläkin useiden työvuosien jälkeen lasten tavasta heittäytyä, keksiä uusia asioita, innostua eri tilanteista ja siitä, kuinka pienet asiat riittävät saamaan lapset innostumaan. Mielestämme juuri tämä lasten luonnollisen taiteellisuuden näkeminen ja hyödyntäminen vaatii aikuiselta heittäytymiskykyä ja avoimuutta. Tarvitaan myös taitoa poimia lasten mielityksiä ja ideoita käytäntöön.

Lapsen elämässä tapahtuvat asiat voivat näkyä hänen taiteellisissa ilmaisuissaan. Tällä tavoin lapsi kykenee purkamaan kokemiinsa asioihin mahdollisesti liittyviä ahdistavia tunteita, epävarmuutta ja iloa. Lapsi todella voi jäsentää kokemuksiaan ja kasvaa niiden myötä taiteellisen ilmaisun avulla. Tämä palvelee lapsen monipuolista kehittymistä. (Hakkola, Laitinen & Ovaska-Airasmaa 1991, 58-59.) Molemmissa haastatteluissa keskusteltiin siitä, että kirjallisuuden kautta vaikeiden asioiden läpi käyminen on ollut tarvittaessa mukana heidän toiminnassaan. Lapset voivat kirjanlukutilanteissa samaistua johonkin hahmoon ja näin kertoa aikuisille siitä, että ovat ehkä kokeneet samanlaisen tilanteen omassa elämässään. Tämän vuoksi ajatellaan, että on hyvin tärkeää kuunnella lasta ja huomioida jo suunnitteluvaiheessa kunkin lapsen mielenkiinnon kohteet sekä hänelle tärkeät ja ajankohtaiset asiat.

Lapsi tutustuu maailmaan aistiensa kautta ja tekee ratkaisuja aistihavaintojensa pohjalta. Lapsi tavallaan asennoituu maailmaan esteettisesti, mutta ympäristön katsominen aistit avoinna voi olla haaste kasvattajalle. (Hujala & Turja (toim.) 2011, 111.) Taiteen kautta muodostamme toisenlaisen yhteyden ympäröivään todellisuuteen mitä pelkästään tiedon kautta. Seurauksena tästä löydämme maailmasta myös loogisia ja harmonisia suhteita. Kokiessamme taidetta lähestymme todellisuutta voimakkaammin (Venkula 2003, 41, 43). Mielestämme lapseen saa aivan erilaisen yhteyden, kun katselee hänen kanssaan yhdessä esimerkiksi sateen jälkeen asfaltille ilmestyneitä kastematoja tai kauniin värisiä pilviä auringon kajastaessa niihin punaista väriä. Aikuisen ollessa avoin ideoille voi hän hyödyntää näitä ympäristöstä saatuja havaintoja muussakin työskentelyssä ja kehittää niistä jopa päivien mittaisia taideprojekteja.

Taiteen kautta saavutamme laajemman käsityksen itsestämme. Taiteellisen kokemisen myötävaikutuksessa persoonallisuutemme laajentuu ja syvenee. Vaikka taide lähentää todellisuuteen, toisaalta se irrottaa itsestä ja arkipäivästä. Taide kehittää kaikessa toiminnassa tarvittavaa luovaa ulottuvuutta. Luovan ihmisen on helpompi ymmärtää oma mieltään ja yrittää ilmaista erilaisia keinoja käyttämällä sitä minkä kokee tärkeäksi. Tämän seurauksena ihmisellä on rohkeutta esittää asiansa kuten hän itse sen näkee: laulaen, soittaen, maalaten tai puhumalla. (Venkula 2003, 43.) Lastentarhanopettaja Anette kertoo, että heillä pyritään tarjoamaan mahdollisimman monipuolisesti kokemuksia eri taidemuodoista lapsille. Molemmista haastatteluista ja kyselyistä käy ilmi, että ainakin jonkin taidemuodon kautta lapset saavat vähintään kerran viikossa ilmaista itseään. Taulukosta nro 1 sivulta 22 selviää kyselykaavakkeisiin vastanneiden päiväkotien aktiivi-

suus taidemuotojen käytön suhteen. Kasvattajan tehtävänä on mielestämme tarjota mahdollisuuksia lapsille ilmaista itseään turvallisessa ja kannustavassa ympäristössä.

Ihmisen kehittymisen kannalta on välttämätöntä, että hän myös aidosti tekee asioita. Taide tarjoaa tähän luonnollisen mahdollisuuden. Ei ole turhaa kokeilla erilaisia asioita, sillä vaikka keskeytämme ne, niistä jää jälki omaan persoonaamme. Taiteen avulla kehitämme kokonaisuuksien ja niiden olennaisten piirteiden hahmottamisen taitoa. Sen avulla kehittyvät myös tarkkaavaisuus, keskittymiskyky ja kärsivällisyys, joita ilman ei mikään taiteenlaji avaudu. Taiteen avulla kehittyvät myös arviointitaito. Taide edesauttaa tunteiden tuntemisen ja niistä tietoisena olemisen taitoa. Jonkin taidon paremmin hallitseminen antaa meille paljon osaamisen iloa ja samalla opimme olemaan tyytyväisiä. Sen avulla myös vahvistamme empatiakykyämme. Taide irrottaa henkilökohtaisista ja ulkonaisista huolista ja auttaa pysähtymään ikään kuin aktiivisesti. Omaksumme suuren osan kaikesta tiedosta kuuloaistimme avulla. Taide, musiikki ja teatteri kehittävät kuuntelemisen ja ilmaisemisen taitojamme. (Venkula 2003, 47-52.)

2.3 Taiteen mukanaan tuoma peruskokemus lapselle

Eri taiteenmuotoja hyödyntävässä kasvu-ympäristössä lasten peruskokemusten syntymisen mahdollistuu. (Stakes 2009, 23.) Lasten taidekasvatuksessa on kaksi selkeää pääsuuntausta, jotka ovat lapsille tehty taide ja lasten esittämä, luoma tai tekemä taide. Lapsille tehtyyn taiteeseen kuuluu esimerkiksi elokuvat, nukketatteri, lasten näytelmät ja musiikki sekä lapsille suunnitellut taidenäyttelyt. Lasten itsensä luomaan, tekemään ja esittämään taiteeseen kuuluu esimerkiksi lastenlaulut, tanssit, laululeikit, lastenrunot, -tarinat ja -hokemat, lasten itsensä tekemät kuvataidetyöt, muovailut ja käsityöt. (Karpinen ym. 2001, 171.) Kanelien osastolla kerrotaan myös toteutettavan pieniä esityksiä ja niiden esittämisestä. Samoin Basilikat käyttävät aikuisten suunnittelemissa esityksissä. Heillä myös annetaan lapsille mahdollisuus omiin näytelmiin. Mielestämme on tärkeää toteuttaa niin aikuisten kuin lastenkin ideoimia esityksiä ja töitä. Ajattelemme, että esimerkiksi draamassa lasten on hyvä harjoitella myös yleisönä olemista, vaikka lasten itsensä tekemällä taiteella onkin tärkeä merkitys.

Taidekasvatus on aktiivisinta lapsen itsensä tekemänä ja vähemmän aktiivista hänen ollessaan pelkästään vastaanottajana. Kumpikaan ääripää edellä mainituista ei ole tois-

taan parempi taidekasvatuksen muoto, sillä molempia tarvitaan. Peruskokemus voi syntyä kummassakin muodossa, niin ohjaajan kanssa lastenlaulua laulaessa kuin taidemu-seokäynnillä. (Karppinen ym. 2001, 172.) Laura pohdiskelee sitä, kuinka toisinaan itsekin syyllistyy ajattelemaan ohjatun ja suunnitellun toiminnan olevan jollain tavalla hie-nompaa ja arvokkaampaa, kuin spontaanisti lapsen luoma työ. Eri lapset voivat kokea saman tilanteen täysin erillä tavalla. Aisti- ja tunnetilat ovat aina yksilöllisiä. Peruskokemukset ovat pääasiassa lapsuudesta saatuja kokemuksia, joiden varaan rakentuvat lapsen myöhemmät taidemieltymykset, kulttuurinen arvostus ja jopa inho taidetta koh-taan. Peruskokemukset ovat siis keskeisiä elementtejä taidekasvatuksen pedagogiikassa. (Karppinen 2001, 174.)

Peruskokemuksissa lapsi on yksin ja hän elää tilannetta kaikkien aistiensa kautta. Par-haimmillaan lapsi nauttii näissä tilanteista, mutta peruskokemus ei välttämättä ole iloa tuottava. Lapsi voi myös pelätä, inhota tai surra, eli käydä läpi useita tunteita. Peruskokemuksia ei ole suunniteltu kasvatusmielessä, vaan ne tapahtuvat arjen tilanteissa sa-tunnaisesti. Niitä voidaan myös luoda tietoisesti. Esimerkkejä tällaisista tilanteista ovat muun muassa piirtäminen musiikin tahdissa, liikkuminen salissa vapaasti soiton pyör-teissä ja sävelmän tunnelman kuvaaminen sormiväreillä. Hyvä taidekasvatus vaatii pal-jon muutakin, kuin Vivaldin Vuodenaikojen soittamista taustamusiikkina muulle taide-toiminnalle. Peruskokemuksen voi muistaa vielä aikuisenakin. (Karppinen ym. 2001, 171, 175.) Lastentarhanopettaja Anette kertoo, että heillä lapset saavat liikkua musiikin tahdissa niin halutessaan. Hän kertoo, että osalle lapsista musiikin tahtiin liikkuminen ja siihen heittäytyminen on helpompaa kuin toisille. Arempia lapsia rohkaistaan antamalla heille esimerkiksi jokin rooli liikkumiseen. Hän saattaa näyttää esimerkkiä ja kysyä lap-selta, miten kevyt keijukainen liihottaisi tällaisessa musiikissa. Tilannetta harjoittele-malla useampaan kertaan, he saavat arimmatkin lapset mukaan. Mielestämme tästä esi-merkistä tulee esille juuri se, että lapsi saattaa kokea peruskokemuksessa monia erilaisia tunnetiloja.

2.4 Suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus ja dokumentointi

Taidekasvatusta toteutettaessa tulisi huomioida jokainen lapsi yksilöllisesti ja antaa tilaa erilaisille persoonallisuuksille. Suunnitteluvaiheessa on tärkeää ottaa huomioon, millai-sissa ryhmissä ja miten kuvallisia tehtäviä tehdään. Aikuisen on hyvä varata aikaa jokai-

selle lapselle. Myös lasten keskinäinen vuorovaikutus on merkityksellistä. Hyvä pienryhmän koko on 4-8 lasta. On tärkeää muistaa työskennellä myös yhden lapsen kanssa kerrallaan. Tämä vaatii aikuisten keskinäistä työnjakoa. Lasten ikä tulee myös huomioida. (Hakkola ym. 1991, 49.) Neljässä kyselykaavakkeessa vastattiin, että he ottavat suunnittelussa huomioon lasten iän ja ryhmäkoon. Lastentarhanopettaja Anette kertoo, että heillä on suunnitellut pienryhmäajat viikolle. Askarteluja he toteuttavat usein vuorotellen siten, että osa lapsista tekee jotain muuta toimintaa sillä välin, kun toiset askartelevat pöydän ääressä. Hän kuitenkin kertoo, että ryhmän suuri koko vaikeuttaa toiminnan suunnittelua ajoittain. Mietimmekin tätä, että yhden lapsen kanssa kerrallaan työskentelyä on varmasti vaikeaa järjestää päiväkodeissa lasten suuren määrän takia. Monista kyselyistä kuitenkin käy ilmi juuri ryhmien suuri koko.

Kuuntelemalla ja havainnoimalla lasta, aikuinen voi saada uskomattoman määrän uusia ideoita. Aikuisen tarjotessa toistamiseen lapsille aiheita, jotka ovat kaukana heidän omasta kokemusmaailmastaan, hän estää kuvallisen ilmaisun rakentumisen lasten omien ajatusten ja tunteiden ympärille. Vapaat piirustushetket ovat myös tärkeä osa kuvallista kasvatusta. Kuitenkin ilman aiempaa ohjausta jääneet lapset voivat kokea tämän hankalaksi. Tällöin aikuinen ei kannu vastuuta lapsen kuvallisesta kehittämisestä, vaan jättää heidät yksin ongelmiansa kanssa. Parhaimmillaan vapaan piirtämisen hetkissä lapsi saa kokeilla ja toistaa aiemmin oppimiaan tekniikoita. Tällainen toistaminen vie lapsen kuvallista ajattelua eteenpäin. (Hakkola ym. 1991, 61-62.) Haastatteluista käy ilmi, että molemmissa päiväkodeissa lapsilla on mahdollisuus piirtää vapaasti aina kun haluavat.

Olisi hyvä suunnitella koko lapsiryhmää koskeva kuvataidetoiminta pidemmälle ajalle kerrallaan. Tällaisten jaksojen suunnittelemisessa riittää usein pelkkien teemojen määrittäminen. Tarkemmat suunnitelmat voi tehdä lähempänä itse toimintaa. (Hakkola ym. 1991, 70.) Mirja kertoo heidän valitsevan päiväkodilleen vuosittain jonkun teeman, joka huomioidaan koko vuoden ajan toiminnan suunnittelussa. Kaisan mukaan toiset teemat ovat olleet helpompia toteuttaa kuin toiset. Esimerkiksi eräänä vuonna teemanä ollut leikki oli aikuisen näkökulmasta vaikea toteutettava. Yhdessä haastattelijan kanssa mietittiin, olisiko leikki-teeman toteuttamista voinut helpottaa ennen sen aloitusta käytävällä koulutuksella. Lastentarhanopettaja Anette taas kertoo, että heillä esimerkiksi kuvataide suunnitellaan siten, että pyritään käymään vuoden aikana läpi mahdollisimman monta eri tekniikkaa. Lapset näkevät konkreettisesti oman oppimisensa pitkien teemojen yhteydessä. Lapset kokevat helposti, etteivät osaa käyttää esimerkiksi hiiltä,

jos pääsevät kokeilemaan sitä vain pari kertaa vuodessa. Halu oppia lisääntyy lapsen itsetunnon kohentuessa. Kun lapset keskittyvät toimintaan varmoina itsestään, uskaltavat he omaperäisiin ratkaisuihin. Näin lasten luovuus kasvaa. (Hakkola ym. 1991, 70.)

Kemissä päivähoitopaikat vastaavat sen hetkistä tarvetta ja vapaita paikkoja ei ole. Tämän vuoksi kysynnän yllättävä lisäys saattaa tuoda paineita lisätä nopeastikin päivähoitopaikkoja. Tästä syystä laadukkaan varhaiskasvatuksen pitkäaikaissuunnittelu on haasteellista. Valtuuston päätökset päivähoitomaksujen perimisestä voivat vaikuttaa päivähoidon kysyntään. (Kemin kaupungin laatukäsikirja 2011, 15.) Itse mietimme sitä, millä tavoin tämä näkyy käytännössä. Käsittääksemme käytettävissä pääsääntöisesti ovat samat tilat ja samat vastuulliset henkilöt. Lisääntyneiden lapsimäärien pitäisi tuoda mukanaan myös lisää henkilökuntaa. Hyvin tehdyn pitkäaikaissuunnitelman pitäisi olla muovattavissa uusissa muuttuvissa tilanteissa. On tietenkin asioita, jotka ovat helpommin toteutettavissa pienemmissä ryhmissä tai vastavuoroisesti toiset tilanteet vaativat enemmän lapsia onnistuakseen. Tämä on ehkä sellainen asia minkä oppii ymmärtämään vasta töitä tehdessään ja toimiessaan itse vastuullisena henkilönä päivähoidon arjessa.

Kuvataideohjauksessa on hyvä olla antamatta samaan tehtävään liian montaa ongelmaa ratkottavaksi. Motoriset ongelmat syövät resursseja taiteellisten ongelmien käsittelyltä. Viivaa pitkin leikkaaminen voi olla jollekin lapselle niin vaikeaa, että siitä suoriutuminen vie kokonaan hänen huomionsa. Ongelmat pitäisi jakaa pienempiin osiin, kuten vesivärimaalauksessa värien tutkimiseen, siveltimen käytön harjoitteluun, vedellä maalamiseen ja itse vesivärimaalaukseen. (Hakkola ym. 1991, 65.) Mirja kertoo, että he lähtevät lasten kanssa usein liikkeelle sormiväreistä ja paksuista pensseleistä. Ensin käytetään vain muutamaa väriä ja lasten taitojen kehittyessä voidaan siirtyä ohuempiin siveltimiin ja runsaampaan värivalikoimaan.

Taidekasvatukseen kuuluu useita kehityksen alueita, joiden takia tavoitteiden asettaminen voi olla haastavaa. Lasten mielialat, tilanne ja ajankohta vaikuttavat toimintaan. Tavoitteita olisi hyvä olla, jotta lapset kehittyvät ja kiinnostuvat pitkäaikaisesti taiteellisesta tekemisestä. Keskeisimpiä taidekasvatuksen tavoitteita ovat lasten esteettisten kykyjen ja mielikuvituksen kehittäminen sekä lasten taiteellisten kykyjen kasvattaminen. Aikuisen on asetettava konkreettisempiakin tavoitteita toiminnalle, kuten väreihin tutustuminen, valojen ja varjojen näkeminen sekä saven käsittelytavan oppiminen. (Hakkola ym. 1991, 67.) Mirjan päiväkodissa on tehty etukäteen tavoitteet jokaiselle ikäryhmälle

erikseen ja niitä sovelletaan lasten taitotasojen mukaan. Anette kertoo, että esimerkiksi kuvataiteen suunnittelun taustalla on aina eri tekniikoiden opetteleminen. Kaikki eri tavat tehdä kuvataidetta toteutetaan toimintavuoden aikana.

Toimintaa voidaan alkaa järjestää, kun peruslähtökohdat on määritelty. Järjestämisessä tulee huomioida se, kuinka monta lasta ryhmässä voi työskennellä yhtä aikaa ja miten mielenkiinnon saa heräämään sekä mitkä asiat auttavat kuvallisen työskentelyn virittämässä. Huomioida tulee myös kuinka paljon lapset tarvitsevat aikaa työskentelyyn, milloin he tarvitsevat aikuisen opastusta ja mihin asioihin lasten huomio kiinnitetään työskentelyssä. Oppiminen perustuu johonkin ongelmaan ja sen ratkaisuun. Lapsen oppimista häiritsevät liian tarkat mallit, koska lapsi ei itse pääse ratkaisemaan ongelmaa. Valmiit mallit saattavat kieltä aikuisen epävarmuudesta. Samanlaisista lopputuloksista huolimatta lapset eivät kehity taiteellisesti. Lapset eivät ole hyvistä samanlaisista lopputuloksista huolimatta itse kehittyneet kuin korkeintaan ohjeiden noudattamisen taidossa, eivätkä siis taiteellisesti. Kun aikuinen sallii itselleen epäonnistumisen, hän näyttää lapsille, että aina ei tarvitse onnistua. Etukäteen kokeilu luo tekemiselle kuitenkin varmuutta. Taiteellisessa toiminnassa tulee säilyttää kuitenkin löytämisen ilo. Suunnittelussa tulee huomioida, missä vaiheessa lapset pesevät työskentelyvälineensä, mitä lapset tekevät, kun ovat valmiita ja miten aikuinen jakaa tehtävän. (Hakkola ym. 1991, 68-69.)

Päiväkodin juhlat ja teemapäivät toteutetaan usein askartelemalla tai kuvataidetoimintaan liittyvillä menetelmillä. Taiteellisilta tavoitteilta pohjaa pois voi kuitenkin viedä koristeiden työstäminen päivästä toiseen. Aikuisten tulisi miettiä miten visuaalisilla elementeillä tunnelmaa voisi juhlassa korostaa ilman kaavamaista askartelua. Esimerkiksi voisivatko lapset maalata suoraan ikkunoihin juhlatunnelmaa ilman mallia. Vapaa työskentely kiinnostaisi varmasti lapsia enemmän kuin pikkutarkka näpertely. (Hakkola ym. 1991, 70.) Lastentarhanopettaja Anette kertoo, että heidän toiminnassaan näkyy vuodenajat ja juhlapäivät. Ne näkyvät useissa eri taidekasvatuksen muodoissa ja leikeissä. Kyselyistä vuodenajat ja juhlapäivät nousevat myös esiin. Mielestämme tämä onkin yleistä päiväkodeissa. Eri taidemuotojen kautta voidaan kertoa lapsille ajankohtaisista juhlapäivistä. Vuodenajat ja niihin liittyvät asiat voidaan myös käydä läpi taidemuotojen avulla.

Lasten innostuminen on tavoitteiden toteutumisen edellytys. Toiminnan aikana aikuinen saa siitä heti palautetta. Itse prosessi on toiminnassa niin tärkeä, että sen aikana esille

tulevat keskittymiskyky, innostuneisuus, väsymys tai lasten väliset vuorovaikutussuhteet kertovat tärkeitä asioita aikuiselle. Lapsen toiminnasta näkee heti, miten hän on omaksunut opittavaksi tarkoitetun asian. Valmiit tuotokset kertovat, mitä lapset ovat ymmärtäneet ja kokeneet. Myös niistä töistä, jotka vaikuttavat epäonnistuneilta, aikuinen voi nähdä paljon. Aikuinen voi miettiä: olisiko pitänyt harjoitella jotakin osa-aluetta etukäteen lasten kanssa vai olisiko jokin osio pitänyt jättää kokonaan pois. Töistä näkee myös missä vaiheessa lapsi kuvaamisessaan on juuri nyt ja mihin tulisi kiinnittää seuraavaksi huomiota. (Hakkola ym. 1991, 70-72.)

Taideaineissa usein oppiminen, kehitys ja kasvu jäävät visuaalisten lopputulosten taakse. Valmiista töistä ei usein näe prosessia, jonka aikana oppiminen ja elämykset tapahtuvat. Mitä pienempi lapsi on, sitä vähemmän valmiit lopputulokset tuovat esille työkentelyn keskittymistä, oppimista, nautintoa, ajattelua, keskusteluita ja käytettyä aikaa. Voi olla, että lopputulosta ei välttämättä synny lainkaan, jolloin vaarana on prosessin tiedostamatta jättäminen. Muistista on vaikea kerätä näkyvää kokonaisuutta. Dokumentoinnilla saadaan toiminta näkyväksi myöhempää tarkastelua varten, joka perustuu varhaiskasvattajan havainnoille. Dokumentointia voidaan tehdä kirjaamalla, nauhoittamalla, piirtämällä, valo- ja videokuvaamalla sekä haastattelemalla. Sen avulla voidaan hahmottaa näkyviin koko prosessi ja samalla koota muistoja vanhemmille lapsen päivähoitoajasta. Raportoivalla taltioinnilla voidaan tuoda näkyväksi varhaiskasvatusta muun muassa varhaiskasvatusyhteisölle, muille kuntalaisille ja vanhemmille. Dokumentoinnin kautta lapsuus ja varhaiskasvatus saadaan näkyviin yhteiskunnassa, mikä voi vaikuttaa lapsia ja varhaiskasvatusta koskevaan päätöksen tekoon ja arvostukseen. (Rintakorpi 2009, 84-85.) Kaisa toi haastattelun aikana toistamiseen esille projektien dokumentoinnin. Hän kertoi, että heillä on videolla päiväkodilla toteutettu sirkus-teemainen kevätjuhlaesitys. He ovat valokuvanneet useita eri projekteja. Joistakin he ovat myös tehneet diasarjoja ja keränneet kansioita. Dokumentointi ei tullut muuten juuri ollenkaan esille haastattelu- ja kyselyaineistoista. Tämä johtuu varmastikin meidän kysymysten asettelusta.

Pedagogisesta dokumentoinnista puhutaan silloin, kun dokumenttien avulla voidaan reflektoida prosesseja niin kasvattajan, lapsen kuin vanhemman kannalta. Dokumentoinnilla voidaan seurata niin kasvattajan kuin lapsenkin toimintaa ja oppimista. Sen avulla voidaan tutkia, mikä on kullekin lapselle ominainen tapa hankkia tietoa, työskennellä ja kehittää oppimistaan. Näillä tiedoilla kasvattaja pystyy muokkaamaan omaa

toimintaansa ja kehittämään toiminnan sisältöjä, menetelmiä ja tavoitteita. Pedagogisen dokumentoinnin avulla kasvattaja pystyy kehittymään ammatillisesti. Tarkoituksena ei ole asettaa kasvattajaa tai lasta asteikolle huonosta hyvään, vaan löytää yksilön kannalta merkityksellisiä hyvinvoinnin ja oppimisen tekijöitä. Vanhemmat voivat dokumenttien avulla arvioida ja havainnoida lapsensa varhaiskasvatusta. Vanhempien kanssa käydyt keskustelut voivat parhaassa tapauksessa täydentää lapsen prosessien ymmärtämistä ja tuoda uusia näkökulmia. Kasvattajat voivat dokumentoinnillaan esitellä työtään toisilleen ja jakaa keskenään tunteensa ja ajatuksensa. Jotta dokumentointi toimii työvälineenä, tulee kasvattajayhteisön kyetä muodostamaan yhteinen käsitys siitä, miten dokumentointi mahdollistetaan käytännössä ja mihin sillä pyritään. Dokumentointiin tarvitaan hyvin toimiva työyhteisö, johon kuuluu luottamusta, avoimuutta ja tahtoa oppia uutta. (Rintakorpi 2009, 86-87.) Kun tilannetta katsoo uudesta näkökulmasta ja ulkopuolelta voi oppia omasta ja kollegojen työskentelystä (Hakkola & Virsu 2000, 46). Lastentarhanopettaja Kaisa pohti haastattelumme aikana vanhojen dokumentointimateriaalien uudelleen katselemista. Tausta-ajatuksena hänellä oli nostaa niistä ideoita uudelleenkäyttöä varten. Pohdimme ylöskirjaamisen tärkeyttä tästäkin näkökulmasta. Keran hyväksi todetut eri taidemuotoihin liittyvät toiminnot on hyvä kirjata ylös esimerkiksi johonkin kansioon. Päiväkodeissa lapset vaihtuvat muutaman vuoden välein, joten mielestämme näitä samoja toimintoja voidaan toteuttaa uudestaan myöhemminkin. Tällä tavalla vältetään hyvien ideoiden unohtamiselta.

Vaikeasti huomattavia tapahtumia ja vaikutuksia voidaan tehdä näkyväksi toiminnan dokumentoinnilla. Tämän jälkeen voidaan tulkita lasten ja aikuisten omaa ja yhteistä työtä. Dokumentointiin voidaan lisätä havaintoja ilmeistä, liikkeistä, aikuisten ja lasten aktiviteeteistä, kysymysten teosta, ehdotuksista, sanattomasta vuorovaikutuksesta ja vastauksista. Dokumentoinnin avulla voi kuunnella uudestaan, tarkastella lähempää, nähdä sekä tulla tietoiseksi tilanteista yksin ja yhdessä muiden aikuisten tai lasten kanssa. Dokumentoinnin avulla toimintaa voidaan kehittää, sillä sen avulla saadaan tietää, mikä tilanne on tällä hetkellä. Dokumentointi mahdollistaa keskustelujen syntymisen työtovereiden, lasten, vanhempien ja ympäröivän yhteisön kanssa. Dokumentoinnin avulla jokainen voi hankkia itselleen välineitä ja omaa teoriaa työstään. Koska muutos on jatkuvaa, tulisi dokumentoinninkin olla jatkuvaa. Käytännöt mitkä on todettu eilen tai aikaisemmin toimiviksi ja hyväiksi, eivät välttämättä sovi tähän päivään ja tähän ryhmäkokoontamiseen. Dokumentointi on työn uudistamista, jatkokoulutusta ja arviointia. Dokumentoinnin avulla voidaan palata lasten kanssa aiemmin tapahtuneisiin asioihin.

Lapset haluavat usein kerrata aiempia keskusteluja ja muistiinpanoja. Tärkeimpiä kohtia voidaan tulkita uudelleen ja tarkentaa sekä etisiä niiden syitä ja seurauksia. Kokonaisuus syntyy pienistä yksityiskohdista, äänensävyistä, sanojen asettelusta, innostavuudesta, materiaalien valinnoista, tauoista ja työrauhasta sekä auttamisesta ja rohkaisusta. Jokaiseen dokumentointiin sisältyy tulkinta, joka tapahtuu dokumentoinnin alussa, sen kuluessa ja päättyessä. Teemme valinnan myös silloin, kun jätämme jotain dokumentoimatta. (Hakkola & Virsu 2000, 46-48.)

Mörk-Huttunen (2008, 20) koki dokumentoinnin tärkeäksi. Hänellä oli tapana pitää muistiinpanovälineitä mukanaan työskennellessään päiväkodissa. Hyviä havaintoja hän teki seuratessaan lasten piirrosten valmistumista. Lapset kertoivat tehdessään työtään siitä, mitä he tekivät ja miksi. Prosessin seuraaminen oli hänestä mielenkiintoista. Vaiheita seuraamalla pääsi paremmin sisälle lapsen ajatusmaailmaan, kuin mitä olisi pääsyt pelkästään valmiista työstä kyselemällä. Mörk-Huttunen (2008, 98) kertoo, että lastentarhanopettajakoulutuksessa korostettiin sitä, että lasten saatavilla tulisi olla aina puuvärit, vesivärit, väriliidut, muovailuvahat sekä paperit. Hän kertoo, että lastentarhanopettajat toivoivat näiden lisäksi saataville myös väripullot, kuten reggiolaisessa päiväkodissa. Tiloista toivottiin sopivampia kuvalliseen ilmaisuun.

Lastentarhanopettajan tehtävänä ei ole opettaa vaan luoda ja ylläpitää oppimistilanteita, joissa lapset voivat itse oivaltaa ja oppia. Hänen tehtävänä on auttaa lasta harjoittelemaan ajattelua, ohjata käyttämään eri ilmaisukieliä ja mielikuvitusta. (Heinimaa 2000, 64.) Etusijalla ovat aina lasten henkilökohtaiset ratkaisut. Valmiiksi tehtyjen suunnitelmien ei pitäisi olla niin tärkeitä, että aikuinen estäisi lasten ilmaisun. Toiminnan aikana esille voi nousta uusia tavoitteita, joita ei saisi sulkea pois, vaan ne tulisi hyödyntää. Toiminnan aikana lapsilta voi poimia ideoita ja niitä voi kehittää eteenpäin. (Hakkola ym. 1991, 69.)

2.5 Kolme- viisivuotiaan lapsen taiteelliset taidot

Kasvattaja organisoii ja ohjaa lapsen työskentelyä sekä välineiden ja materiaalien käyttöä. Eri-ikäisillä ja temperamenttityypiltään erilaisilla lapsilla luova prosessi on erilainen. Erilaisilla tarinoilla ja huumorilla lasta voi auttaa keskittymään. (Rusanen 2009,

53.) Lapsen temperamentin huomioiminen mielestämme onkin yhtä tärkeää suunnitteluvaiheessa, mitä ovat myös ikä ja taitotaso.

Työskennellessä monipuolisesti, kukin lapsi voi löytää omat vahvat kykynsä. Kuvallisessa toiminnassa voidaan käyttää lapsille luontaisen leikin, taikuuden, mystisyyden ja sadun voimaa. Lapsen lähestyessä kouluikää, hän alkaa usein tarkastella kuviaan kriittisemmin. Tässä vaiheessa muiden lasten hyväksyntä alkaa olla tärkeää. Jossain vaiheessa ystävykset alkavat matkia toinen toisiltaan kuvien eri osia, täten piirtämisestä muodostuu sosiaalisen viihtymisen muoto. (Hakkola ym. 1991, 64.)

Kolme- neljävuotiaana lapsi osaa piirtää neliöitä, ympyröitä, pisteitä, viivoja, pieniä koukeroita ja isoja kiemuroita. Lapsi ymmärtää, että piirustukset esittävät asioita. Yleensä ensimmäiset kasvot syntyvät sattumalta, kun ympyrä ja pisteet alkavat näyttää niiltä. Kun lasta keuhutaan tästä, hän tekee saman uudestaan ja parantelee kasvoja. Lapsi alkaa piirtää tietoisesti ja lisää kasvoihin muita ruumiinosia. Aluksi mikään ei välttämättä ole oikeassa mittakaavassa. Lapsi piirtää suurimmaksi sen, mikä on tärkein ominaisuus. Yleensä kasvot ja kädet ovat suuria, koska niitä tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Piirustusten aiheet kuvastavat elämän tärkeitä tapahtumia. Lapsi sanoo, mitä aikoo piirtää, ennen kuin aloittaa. Tässä iässä hän piirtää yleensä ihmisiä. Kehittyessään hän lisää työhönsä yksityiskohtia, kuten käsiä ihmisille ja viiksiä kissoille. Lapsi täyttää paperia enemmän piirroksilla ja kuvissa on enemmän väriä. (Einon 2002, 44–46.) Nämä kaikki edellä mainitut asiat tulivat toisessa haastattelussa esille meille näytetyssä kausisuunnitelmassa, jossa jokaiselle ikäryhmällä oli asetettu omat tavoitteet kuhunkin kuukauteen liittyen. Kausisuunnitelman kerrottiin olevan suuntaa antava ja jokaisen lapsen kohdalla joustetaan käytännössä suuntaan tai toiseen hänen omien taitojensa mukaan.

Lapsi kykenee yhteistyöhön ja arvostaa aikuista. Yhteentörmäyksiäkin tulee, mutta lapsi ymmärtää perusteluja sekä pystyy katsomaan asioita toisten näkökulmasta. Tätä tulisi tukea antamalla lapselle arvostusta hänen toimiessaan oikein. Liian usein kiinnitämme huomiota negatiivisiin asioihin. Ilman positiivista palautetta lapsi oppii saamaan aikuisen huomion ärsyttämällä. Lapsella on siis suuri tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi. Tämän ikäisellä lapsella on suuri toiminnan tarve ja lapsi on vielä minäkeskeinen. Tavaroiden jakaminen toisten kanssa on vaikeaa. Lapsi haluaa omistaa kaiken. Lapsi haluaa tehdä työnsä omassa aikataulussa valmiiksi saakka. Keskeytykset ärsyttävät lasta ja sen

takia varoitusaika tulee tarpeeseen. Jos leluja ei tarvitsisi siivota pois, lapsi saisi itse päättää jatkaako leikkiä myöhemmin. Valintojen tekeminen on vaikeaa, ja siksi aikuisen apu vaihtoehtojen rajaamisessa on tärkeää. Lapsen minäkeskeisyys unohtuu vähitellen, kun hän saa hyviä kokemuksia yhdessä toimimisesta toisten lasten kanssa. Rinnakkaisleikki on eniten käytössä. Siinä lapset katsovat mallia toisiltaan ja leikin idea vaihtuu useasti. Hiljainen puuhastelu on myös kiinnostavaa. Lapsi kertoo tekemästään työstä sitä tehdessään. Lapsi on tehokas kuuntelemaan, vaikka tekisikin jotain muuta samaan aikaan. Tässä iässä lapsi kehittyy ja kasvaa eri alueilla, mutta tarvitsee yhä rohkaisua ja syyliä. (Jarasto & Sinervo 2000, 47-52.)

Neljävuotiaan lapsen piirustuksissa alkaa näkyä muotoja. Lapsi asettelee eri elementit kuvaan tasapainoisesti. Paperin keskikohdalla on usein tärkein hahmo ja molemmin puolin on yhtä paljon koristeita. 4-5-vuotiaan lapsen piirustukset ovat värikkäitä ja monipuolisempia sekä täyttävät koko paperin. Lapset piirtävät sitä, minkä kuuluu olla kuvassa, eivätkä sitä mitä näkevät oikeassa elämässä. (Einon 2002, 45-46.)

Mielikuvitus voimistuu ja sisäinen maailma rikastuu. Mielikuvituksesta voi olla hyötyä sekä haittaa. Mielikuvituksen avulla lapsi keksii enemmän ratkaisuja ja selviää monista tilanteista paremmin. Se myös rikastuttaa lapsen leikkiä. Lapsi organisoii leikkinsä jonkin teeman ympärille. Lapsen voimat kehittyvät ja siksi liikunta on usein uhkarohkeaa. Lapsi tutustuu voimiinsa vaativien leikkien avulla. Käden ja silmän välinen yhteistyö kehittyy. Lapsi kiinnostuu haastavista tehtävistä, joissa vaaditaan esimerkiksi tarkkaa leikkaamista, muovailua tai helmien pujottelua. Keskittymisen jälkeen lapsi tarvitsee liikuntaa. Lapsi tykkää väreistä ja muodoista sekä asettaa tavoitteita työlleen. Parhain motivaatio syntyy, kun lapsi saa keksiä itse. Tässä iässä liike- ja tuntoaistin kokemusten tärkeys vähenee. Sen sijaan näkö ja kuulo tarkentuvat. Lapsi oppii hahmottamaan samanlaisuuden ja erilaisuuden. Luokittelut ja vertailut kiinnostavat. Roolileikkeihin alkaa syntyä juonia. Leikkien eri tapahtumat alkavat yhdistyä, vaikka järjestys ei aina vastaa todellisuutta. Lasta kiinnostaa enemmän eteenpäin meneminen kuin saman kertaaminen tai syventyminen. Lapsen itsensä asettama tavoite on aina tärkein. (Jarasto & Sinervo 2000, 52-57.)

Lapsi nauttii esiintymisestä. Lapsi saattaa kokeilla erilaisia rooleja eri paikoissa. Lapsi voi esimerkiksi olla aivan erilainen kotona kuin päiväkodissa. Kasvattajien tulee yhdessä vahvistaa myönteisiä sosiaalisia rooleja, jotta kielteiset jäisivät pois. Rinnakkaisleikki

vähenee ja lapsi leikkii mieluummin kahden- kolmen henkilön ryhmissä. Kiinnostus tekemisestä jakaa usein nämä ryhmät. (Jarasto & Sinervo 2000, 61.) Käsittelemme myöhemmin eri taiteenosa-alueiden kohdalla enemmän lasten esiintymistä etenkin draama sekä tanssi ja luovaliiikunta kohdissa.

3. TAITEEN OSA-ALUEET

3.1 Kuvataide ja kädentaidot

Kuvataidekasvatus tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Se rakentaa lapsen identiteettiä. Se myös mahdollistaa fyysis-motorisen harjaantumisen, kognitiivisen kehittymisen, sosiaalisen ja tunne-elämän kohtaamisen ja jäsentämisen. Tavoitteena on lapsen kokonaisvaltainen kasvu, vaikka kuvataiteen painopiste onkin lapsen esteettisessä asennoitumisessa ja luovuuden kehittämisessä. Yhteiskunnan kannalta tavoitteena on lapsen kasvu kulttuuriseksi osallistujaksi. (Rusanen 2009, 48, 52.) Kädentaidot kehittävät keskittymiskykyä, pitkäjännitteisyyttä ja luovuutta. Kädentaidot näkyvät myös arjessa esimerkiksi nappien sulkemisessa, hiusten letittämisessä ja nauhojen solmimisessa (Karppinen 2009, 57, 62). Lastentarhanopettaja Anette kertoo laskevansa kädentaitoihin mukaan nappien sulkemisen ja kengännauhojen sitomisen. Tämän kommentin saattelemana kävimme keskenämme keskustelua siitä, miten näinkin arkipäiväisen asian mieltäminen osaksi kädentaitoja on haastavaa, sillä sitä pidetään niin luonnollisena asiana. Toisaalta aiheena oli taidekasvatus, joten luonnollisesti kädentaidot sanasta tulee mieleen käsityöt, kuten kutominen.

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan käsityökasvatuksen tavoitteet ovat kädentaitojen kehittäminen, aistitoimintojen ja –herkkyyden kehittäminen, elämysten ja onnistumisen ilon tuottaminen, havainnoinnin ja luovuuden kehittäminen, motoristen taitojen kehittäminen, avaruudellisen hahmottamisen kehittäminen sekä ajattelun herättäminen. Lopputuloksen syntyminen ei ole pääasia, vaan toiminta ja siitä syntyvä ilo (Karppinen 2009, 56, 58). Neilikoilla pidetään prosessia lopputulosta tärkeämpänä. He korostavat kaikkien töiden olevan yhtä arvokkaita. Pohdimme prosessin aikana nousevan esille asioita, joita ei pysty näkemään pelkästään lopputuloksesta. Sen aikana voi seurata lapsen taitojen kehittymistä ja lapsen oivaltamista, mikä tuo mukanaan myös suurta iloa ja lisää lapsen itseluottamusta. Prosessi on tärkeää mielestämme juuri oppimisen kannalta. Valmis työ tuo mukanaan kuitenkin iloa ja onnistumisenkokemuksen. Lisäksi mielestämme sen myötä opitaan saattamaan aloitetut työt loppuun asti ja kasvatetaan pitkäjännitteisyyttä. Ajattelemme, että työn ei silti tarvitse valmistua yhdellä tai kahdella kerralla. Kuvataidekasvatus mahdollistaa monella tapaa lapsen aisti- ja havaintotoimintojen hermistämisen. Lapsi saa kosketuksen esteettisyyteen tutustuessaan erilaisiin materiaaleihin

ja päästessään ilmaisemaan ajatuksiaan niiden avulla. (Rusanen 2009, 48-49.) Anette tuo esiin sen, kuinka he aikovat päiväkodissa ommella lasten kanssa tulevilla viikoilla pehmoeläimiä. Henkilökunta aikoo toteuttaa sen siten, että lapset harsivat kangaspalaset yhteen ja sisään laitetaan pumpulia täytteeksi. Ompelua heillä on kuulemma säännöllisesti. Mielestämme on tärkeää käyttää erilaisia materiaaleja. Tämä vaatii kuitenkin sitä, että päiväkotien henkilökunta opettelee ensin käyttämään niitä. Uskomme työkokemuksella ja omalla mielenkiinnolla olevan merkitystä siihen, kuinka hyvin eri tekniikat ovat hallussa. Kuitenkin tätä varten säännölliset täydennyskoulutukset olisivat tärkeitä, jotta kuvataidekasvatus olisi monipuolista jokaisessa päiväkodissa. Neilikoiden lastentarhanopettaja kertoo vastaavansa omalla osastollaan hyvin pitkälti askarteluiden ja kädentöiden suunniteluista ja toteutuksista. Hän pitää paljon kädentöistä ja kaikesta mitä siihen liittyy. Kolmessa muussakin kyselykaavakkeessa lastentarhanopettajat kertovat, että he pitävät kädentaidoista ja se näkyy heidän työskentelyssään lasten kanssa. Mielestämme tästä tulee esille se, että lastentarhanopettajat käyttävät omia vahvuuksia ja mieltymyksiä työssään. Näillä lastentarhanopettajilla on kokemusta ja tietoa käsitöistä ja se vaikuttaa siten heidän työskentelyynsä.

Tekninen työ koetaan varhaiskasvatuksessa usein vieraaksi. Saatetaan ajatella, että tarvittavia välineitä ja tiloja ei ole. Materiaaleja kuitenkin löytyy päiväkodeista ja niiden ympäristöistä. Materiaaleja on mahdollista myös hankkia vähin kustannuksin, kuten yrityksiltä lahjoituksina. Luonnosta löytyy myös useita vaihtoehtoja, kuten käpyjä, kiviä, oksia ja kaarnaa. Kierrätysmateriaaleja voidaan myös hyödyntää. Niitä ovat esimerkiksi tölkit, foliovoat ja pakkausmateriaalit. (Karppinen 2009, 61–62.) Basilikoilla on osattu hyödyntää kierrätysmateriaalien käyttöä. Mielestämme tämä toimisi osittain ratkaisuna materiaalien kustannusongelmiin. Materiaaleja ei ole varaa hankkia välttämättä niin paljon, kuin olisi tarvetta. Nämä materiaalit monipuolistavat myös materiaalivaroja. Osassa päiväkodeista kierrätys- ja luonnonmateriaalit olikin jo otettu käyttöön. Mietimme sitäkin, että tällä tavoin lasten kanssa on helppo samalla käydä läpi kierrätystä ja luontoon liittyviä asioita. Päiväkodin teknisestä välineistöstä olisi hyvä löytyä perusvälineet (Karppinen 2009, 62.) Päiväkodissa, jossa lastentarhanopettaja Anette työskentelee, käytetään vähemmän puutöitä. He ovat kuitenkin joskus keväisin ja syksyisin naulanneet ohjatusti lautoja tai puupalasia. Päiväkodissa, jossa Mirja työskentelee, on käytetty puutyömuotoina naulaamista, liimaamista ja maalaamista. Näiden käyttö on silti ollut vähäistä. Esteeksi on koettu liian kova puumateriaali. Tämän päiväkodin lastentarhanopettajien mukaan lapsilla pitäisi olla pehmeämpää puuta, johon pystyisi hel-

pommin naulaamaan. Henkilökunta kokee haasteelliseksi myös materiaalien hankinnan. Mietimme sitä, olisiko kunnan mahdollista tehdä sopimusta jonkin puualan yrityksen kanssa. Tätä kautta he voisivat ehkä saada lahjoituksena puunkäsittelystä jääneitä ylimääräisiä puupaloja. On yleisesti tiedossa, että puutöitä toteutetaan vähän päiväkodeissa ja ne usein olisivat lähellä varsinkin poikien mieltymyksiä. Pohdimme sitä, että voisiko tätä huomioida enemmän kausisuunnitelmissa. Lisäksi lasten kanssa voitaisiin käydä lähimetsässä keräämässä puutöitä varten materiaaleja. Kaisa kertoi, että päiväkodilla on höyläpenkki puutöitä varten. Lapsiryhmien kasvamisen takia tilat ovat käyneet pienemmiksi ja tämän vuoksi höyläpenkki on kuitenkin jouduttu siirtämään varastoon.

Lapsen kysyessä ohjeita esimerkiksi kuusen piirtämiseen, aikuinen helposti piirtää lapselle mallin ja jättää asian käsittelyn siihen. Tällöin lapselta jää oppimatta katselemisen ja itse kokemisen riemu sekä oman havaitsemisen ja löytämisen ilo. Oppimatta jää myös kyky siirtää omia havaintojaan paperille. Jäljittelyn seurauksena kuvaamisen prosessin harjoittelu jää pois. Aikuinen voisi vastata lapsen kysymykseen esimerkiksi katselemalla yhdessä hänen kanssaan puita ikkunasta ja tutkimalla erilaisia kuvia. Sisälle voitaisiin tuoda kuusen oksa, jota lapsi saa kosketella ja haistella. Metsäretki ja leikkiminen kuusikossa voisi antaa myös vastauksen tähän kysymykseen. Aikuinen voi tarjota lapselle mahdollisuuksia löytää reittejä taiteen tekemiseen, mutta lapsi tekee päätöksen kulkeeko hän näitä polkuja pitkin. (Hakkola ym. 1991, 40–41.)

Varhaiskasvattaja voi tarjota kehittäviä ja muutoksia tuovia kokemuksia lapselle. Yhteisesti koetut elämykset innostavat kuvaamisen tekemisessä. Kokemuksia tulisi kerätä ja käsitellä yhdessä lasten kanssa. Aina ei tarvitse järjestää erityistilanteita, vaan elää mukana hetkessä. Esimerkiksi naapurustossa työskentelevä kaivinkone voi toimia virittäjänä taiteelliseen tekemiseen. (Hakkola ym. 1991, 42.) Pitkäkestoinen projekti voi syntyä myös silloin, kun seurataan lähiseudun rakennustöitä. Näissä projekteissa voidaan käsitellä ympäristön turvallisuutta, lapsiystävällisyyttä, esteettisyyttä ja mittakaavaa. Samalla monipuolistamme lasten kädentaitoja ja erilaiset materiaalit tulevat tutuksi. Projektia voidaan valokuvata, siitä voidaan ottaa ääninäytteitä ja yksityiskohtia voidaan piirtää. Havaintojen perusteella voidaan rakentaa pienoismalleja päiväkodilla. (Liimola, 18.) Kuvataidekasvatusta voi toteuttaa arjen lomassa, mutta myös pidempinä projekteina. Lapsi ei tarvitse mallia lopputuloksesta, ainoastaan joskus mielikuvia työskentelyprosessin etenemisestä ja eri vaihtoehtoista. (Rusanen 2009, 53.) Kanelien osaston lastentarhanopettaja kertoo pitävänsä pitkäkestoisista projekteista ja toteuttavansa niitä tietyis-

tä teemoista, esimerkiksi aiheesta ötökät, prinsessat ja dinosaurukset. Teemaa huomioiden he tekevät lasten kanssa kädentöitä, näyttelyitä. Teema näkyy myös pukeutumisleikeissä, kirjallisuudessa, musiikissa ja liikunnassa. Hän tekee projekteista yleensä toiminnallisia. Mielestämme pitkäkestoisissa projekteissa aiheisiin perehdytään monipuolisemmin. Pidemmällä aikavälillä on mahdollista käydä aihetta läpi eri näkökulmista. Samaa aihetta on mielestämme mahdollista toteuttaa kaikilla eri taidekasvatusmuodoilla.

Pieni lapsikin pystyy käsittelemään kameraa yllättävän varmoin ottein. Kuvan ottamisen jälkeen tarjoutuu aikuiselle mahdollisuus nähdä, mitä lapsi on pitänyt kuvaamisen arvoisena. Toisinaan aikuiset sanovat leikillään toivovansa, että voisivat kurkistaa lapsen päähän sisään tietääkseen, mitä siellä tapahtuu. Valokuvaus antaa tähän tietynlaisen mahdollisuuden. (Jäntti, 13.) Yhdessäkään haastattelussa tai kyselyssä ei tullut ilmi lasten omaa valokuvaamista. Ajatteleme sen kuitenkin voivan johtua siitä, että emme ole huomanneet tuoda tätä aihetta niissä esille. Mediakulttuurista on tullut oleellinen osa lastenkulttuuria, jonka takia median tarkastelu luo tärkeitä valmiuksia lapsille. Lasten tarinoissa ja leikeissä näkyy nykyään mediakulttuuri. Kasvattajan tehtävänä on ottaa kasvatuksen välineiksi median sankarit ja tarinat. (Rusanen 2009, 51.)

Vaativin osa-alue on ennen varsinaista toimintaa, jolloin suunnitellaan tehtäviä ja valitaan materiaaleja. Ohjauksellisesti keskeisinä on toiminnan luonne eli se, mitä lapsi kuvatessaan joutuu tekemään. Oppiminen ja kehittyminen tapahtuvat toiminnan kautta. (Hakkola ym. 1991,43.) Pippureiden lastentarhanopettaja toivoisi työnantajan tukevan päiväkotia materiaalien puolelta enemmän. Hän mainitsee tarvitsevansa enemmän juuri kuvataiteeseen liittyviä materiaaleja, kuten vesivärejä, tusseja, sormivärejä, savea ja kipsityövälineitä. Mielestämme suunnittelun vaativuutta lisää myös käytettävissä oleva budjetti ja sen rajoittava vaikutus materiaalien hankintaan.

Piirtäminen ja maalaaminen kehittävät käden ja silmän koordinaatiokykyjä. Jotkut viisivuotiaat osaavat jo ilmaista tunteitaan piirtämisen avulla. Piirtäminen on hyvää harjoitusta siihen, miten erilaisia merkkejä tuotetaan paperille. Tätä taitoa tarvitaan, kun aletaan opetella kirjoittamista. Kun lapsi saa harjoitella piirtämistä, hän luottaa myöhemminkin omiin taiteellisiin kykyihinsä. Lapselle, jolle paperissa olevan muodon leikkaaminen ja palan liimaaminen toiseen paperiin ilman apua on liian vaikeaa, voi olla mieluisempaa keskittyä vaiheisiin erikseen. Vasta lapsen taitotason kehittyessä hän alkaa

kiinnostua tällaisista tehtävistä kokonaisuutena. (Einon 2002, 48, 52.) Opettamiselta ei voida välttyä pienten lasten kuvan tekemisen ohjauksessa. Uuden tekniikan harjoittelussa tarvitaan havainnollistamista ja opettamista. Voi olla tarpeellista näyttää, miten vesivärisiveltimellä saa herkkää tai voimakasta jälkeä. Savea työstäessä on syytä näyttää miten sitä käsitellään, jotta pääsisi lähelle haluamaansa lopputulosta. (Hakkola ym. 1991, 43.) Mirja mainitsee heidän päiväkodilla olevan etukäteen tehdyt taidolliset tavoitteet jokaiselle ikäkaudelle. Nämä tavoitteet näkyvät siten, että esimerkiksi vesiväri-maalauksessa opetellaan ensin vesiväritekniikkaa ja väriliidulla piirtäessä opetellaan kynäotetta sekä tiettyä kynätekniikkaa. Mielestämme onkin tärkeää ottaa huomioon lasten taitotaso. Opetuksen rinnalla on hyvä muistaa myös vapaa työskentely, jotta innostus tekemiseen säilyisi. Lastentarhanopettaja Laura tuokin esiin myös taidollisten tavoitteiden lisäksi käsillä tekemisen ilon ja omien taidetuotosten luomisen ilon tärkeyden.

Taidekuvissa lasta voi viehättää kuvan tekotapa tai värit ja hän voi kiinnittää huomiota asioihin, joita hän itse on kokeillut käytännössä. Taidekuva vaatii pysähtymistä, koska sen ajatus ei aina avaudu katsojalle välittömästi. Taiteen tarkastelua on hyvä harjoitella myös taidemuseoissa ja gallerioissa. (Hakkola ym. 1991, 75-76.) Kuvataiteellisessa kokemisessa lapsi vastaanottaa taidetta tutustumalla kuvataiteilijan työhön sekä taideteoksiin näyttelyissä ja museoissa. Lapsi oppii ilmaisemaan mieltymyksiään, kun hänen kokemuksistaan keskustellaan. Lastenkirjallisuuden kuvitukset, kortit ja taidejäljennökset mahdollistavat aikamme kuvamaailmojen tarkastelun yhtälailla kuin alkuperäisteokset. Hyvä oppimisympäristö on käyttäjiensä näköinen. (Rusanen 2009, 50.)

On myös tärkeää antaa lapselle mahdollisuuksia työskennellä vapaasti (Hakkola ym. 1991, 43). Laura myöntää lastentarhanopettajien usein ajattelevan, että on jotenkin arvokkaampaa ja hienompaa, kun on kuukausittainen suunniteltu ja mietitty kuvaamataidon työ. Eikä välttämättä osata arvostaa sitä, kun lapset ovat saaneet luoda silppulaation antimista omaa taidettaan. Vaikka se on vähintäänkin yhtä tärkeää, jos ei jopa tärkeämpää ja luovempaa. Lisäksi hän myöntää syyllistyvänsä toisinaan ajatteluun ammatitaidon puutteesta, kun ei osaa hyödyntää eri tekniikoita ja teettää lapsilla aikuisen silmiin tarpeeksi hienoa taidetta. Hän kertoo nykyajan lasten olevan enemmän tietoisia siitä, mitä he haluavat tehdä ja voivat joskus jopa kieltäytyä tekemästä jotakin. Tämä saattaa mielestämme aiheuttaa haasteita nykyisin lastentarhanopettajille. Heillä lapsille annetaan mahdollisuus istua pöydän ääressä piirtämässä, silppuamassa paperia ja maalauksessa sekä tekemässä muita omia juttujaan. Nämä ovat tärkeitä tilanteita, joille pitää

mielestämme järjestää aikaa. Tässä lapset pääsevät toteuttamaan omia mielenkiinnon kohteitaan ja harjoittamaan taitoja.

3.2 Musiikki

Lapsella on parhaimmillaan mahdollisuus saada turvallisuuden tunteen ja mielihyvän kokemuksia päiväkodissa käytettävästä musiikista. Kun yhdistetään ajattelu, tunteminen ja toiminta kokonaisvaltaisesti, on sillä vaikutusta lapsen persoonallisuuden kehitykseen. Lapsen kognitiivisia, sosioemotionaalaisia ja psykomotorisia valmiuksia pystytään kehittämään tavoitteellisella musiikkikasvatuksella. Psykomotoriikkaa kehittävät rytmitajuun liittyvät toimintamuodot. Lapsen itsetuntoa ja positiivista minäkäsitystä vahvistaa lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus lorujen, laulujen, köröttelyjen ja kehorytmien välityksellä. Musiikki vaikuttaa lapsen tunne- ja sosiaaliseen elämään sekä sen avulla lapsi voi ilmaista ja purkaa tunteita. Musisointi rakentaa ryhmähenkeä. Sosiaalisia musiikkitilanteita ovat mm. musiikkileikit, lauluihin liittyvät roolileikit, dramatisoinnit, musiikkisadut, yhdessä laulaminen ja konsertit.

Musiikki rakentaa lapsen maailmaa ja itsetuntoa. On tärkeää, että lapsi kokee onnistumisen elämyksiä ja iloa musiikin parissa. Toiminnallisen musisoinnin, kuten soittamisen ja musiikkiliikunnan kautta lapsen liikkeiden hallinta ja koordinaatiokyky kehittyy. (Karppinen, ym. 2001, 121, 123, 132–133, 135.) Tämä vaikuttaa myös lapsen matemaattisiin valmiuksiin. Lapselle laulujen sanarytmien taputtamisesta on myöhemmin hyötyä äidinkielessä ja tavutusten hahmottamisessa. Musiikkia voi rytmittää erilaisia ääniä hyödyntämällä, kuten napsuttamalla, tömistämällä ja suhistelemalla. (Ruokonen 2009, 24–26.)

Kuudessa kyselykaavakkeessa lastentarhanopettajat kertovat pitävänsä musiikista ja siksi sen näkyvän paljon heidän tavassaan toimia lasten kanssa. Molemmissa teema-haastatteluissa käy ilmi, että musiikkia käytetään päivittäin ja muutamia kertoja kuu-kaudessa päiväkodeissa järjestetään yhteisiä laulutunneita. Lastentarhanopettaja Mirja on pitänyt päiväkodissaan lapsille muskaria. Anette taas kertoi huomioivansa toiminnassaan musiikkiin liittyvät muoti-ilmiöt. Hän kertoo, että nykyään lapset kuuntelevat enemmän listahittejä kuin vanhoja lastenlauluja. Hän sanoo huomanneensa, että arjessa näkyvät ne laulut, joita lapset kuuntelevat radiosta automaattisesti. Lastentarhanopetta-

ja Kaisa sanoo, että musiikkituokioiden pitoa helpottavat nykyään hyvät cd:t ja kirjat. Näiden avulla heikompilahjainenkin kuulemma onnistuu ohjaamaan toimivan musiikkituokion.

Ohjaajalla on miettimistä siinä, millä tavoin hän hyödyntää toiminnassa erilaisia lahjakkaita lapsia. Etukäteen tulisi ottaa huomioon, miten saadaan motoristisesti vilkkaat ja vauhdikkaat lapset mukaan, miten rohkaista hiljaisia ja arkoja lapsia sekä miten huomioida ne lapset, jotka tekevät aina niin kuin pyydetään. Päiväkoti-ikäisten kanssa on helppo laajentaa lapsen persoonallisuutta musiikkitoiminnan avulla. Arka ja hiljainen lapsi saattaa musiikin avulla löytää itsestään vähän villimpiä piirteitä. Rauhaton ja villi lapsi voi herkistyä kuulemaan asioita ja muita ryhmän jäseniä sekä keskittyä näin pitkiksiin ajoiksi tekemiseen. Niin sanottua tavallista lasta on helppo opettaa perinteisin keinoin opetussuunnitelman mukaan. Tällaisen lapsen kuuntelua ei silti saisi unohtaa ja on tärkeää tarkkailla kokeeko lapsi toiminnan mielekkääksi ja hauskaksi. Jokaisella lapsella on omat lahjakkuutensa musiikin parissa, jotka on vain kaivettava esille. (Lampinen, 19.)

Lapsi muistaa sanat ja sävelen paremmin, kun lauluun liittyy toimintaa. Useimmat lapset liikkuvat kannustaessa spontaanisti musiikin tahtiin. (Einon 2002, 102.) Lapsille olisi hyvä laulaa eri toimintatilanteissa. Musiikin avulla voidaan siirtää lapsen ajatukset pois turhauttavista tilanteista ja lapsen yhteistyökykyisyyttä voidaan parantaa musiikin avulla. Elinympäristö tarjoaa lapselle monenlaisia mahdollisuuksia tutustua ääniin ja samalla äänen perusominaisuuksiin, kuten äänen sointiväreihin sekä voimakkuustekijöihin. Tämä edistää musiikillisen kielen oppimista. (Ruokonen 2009, 24, 29, 23.) Koriantereiden lastentarhanopettajalle musiikki on hyvin tärkeää ja mieluista. Hän haluaa musiikkikasvatuksen olevan luonnollinen osa päivähoidon toimintaa. Hänen mielestään pienetkin lauluhetket päivittäin mukana arjen toiminnoissa ovat merkityksellisiä ja hänen mielestään mahtavimpia ovat lasten omatekemät ja spontaanit esitykset. Mielestämme tämä tapa toimia ei ole kaikille aikuisille välttämättä luonnollisin. Musiikin tuomista arkeen voisi harjoitella, jos se tuntuu vieraalta. On kuitenkin hyväksyttävä se, että jokaisella on oma tyylinsä työskennellä. Jokainen kuitenkin toivottavasti pyrkii tuomaan omat vahvuutensa mukaan työskentelyyn.

Musiikkiin liittyy käsite tempo. Usein lasten leikeissä näkyy nopea tempo, joka synnyttää jännitystä ja riemua. Aikuisen ohjaamien harjoitteiden avulla lapsi oppii käsiteparin

hidas-nopea. Musiikin rytmin voi kokea erilaisilla tavoilla liikkua, joita ovat esimerkiksi marssi, laukka, keinunta ja juoksu. Tuttujen lorujen kautta voi opetella sanarytmejä ta-puttamalla tai rytmisoittimien avulla. (Ruokonen 2009, 23, 25.) Koriantereiden ryhmässä kaivattaisiin työnantajalta varoja musiikkivälineisiin. Lastentarhanopettaja Anette taas kertoo, että he ovat ottaneet rytmisoittimiksi esimerkiksi penkkejä, lattian tai oman kehon eri osia. Rumpuina heillä oli vasta toimineet ämpärit. Taidemuodoista musiikin ja kädentaidot voisi yhdistää mielestämme siten, että lapset voisivat aikuisen ohjauksella askarrella ja rakentaa erilaisia soittimia. Rytmisoittimen voisi rakentaa esimerkiksi pienistä rasioista, joiden sisälle laitettaisiin esimerkiksi riisiä tuomaan ääntä. Näin soittimiin saataisiin monipuolisuutta ilman suurempia kustannuksia. Tämä voisi mielestämme myös lisätä lasten mielenkiintoa soittamiseen.

3.3 Kirjallisuus

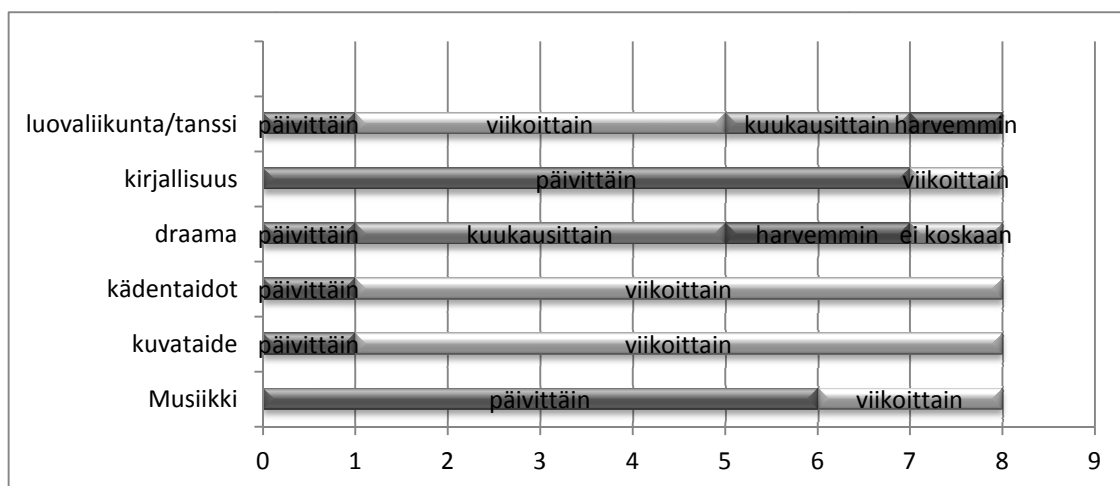
Saduilla on suuri merkitys ihmisen kehityksessä. Nykyaikana lapset ovat tottuneet televisioon ja satuun keskittyminen on vaikeaa. On tärkeää, että lapsi kuuntelee satua, koska silloin hän voi kuvitella itse sadun henkilöt ja tapahtumapaikat. Tällä tavoin lapsen luovuus ja mielikuvitus kehittyvät. Satukirjojenkin kuvat on toisinaan hyvä katsoa vasta jälkikäteen. (Jarasto & Sinervo 2000, 211.) Ajattelemme, että tällöin lapsi saa mahdollisuuden kuvittaa itse sadun mielikuvituksensa avulla. Rosmariinien lastentarhanopettaja kertoo pitävänsä kirjojen lukemisesta lapsille. Myös kardemummilla ja Basilikoilla luetaan päivittäin. Basilikoilla satujen lisäksi luetaan myös runoja ja loruja sekä unisatuja. Taulukosta (Taulukko 1) näkee, että kirjallisuutta käytetään useimmissa päiväkodeissa päivittäin. Sen käyttöaktiivisuus on muihin taidemuotoihin verrattuna suurin. Mielestämme tähän voi vaikuttaa sekin, että kirjan esille ottaminen on helppoa ja sillä on mukava esimerkiksi aloittaa aamu lasten kanssa rauhallisesti.

Satujen kautta lapsi saa mahdollisuuden kohdata pelkonsa. Lapsi voi halutessaan samaistua johonkin sadun hahmoon, joka edistää hänen sosiaalista kehitystä. Useissa saduissa loppu on avoin, jolloin lapsi voi mielikuvituksensa avulla luoda haluamansa päätöksen. Leikkimällä, näyttelemällä, piirtämällä, tanssimalla tai muovailemalla lapsi voi elää satua uudelleen. Lapsen kieli rikastuu satujen avulla ja kiinnostus lukemiseen herää. Aikuisen ei tulisi tulkita, opettaa tai selittää satua vaan sen tulisi jäädä lapsen mieleen sellaisena kuin hän sen itse kokee. Sadun asiat voivat kuitenkin toimia virikkeinä

keskustelulle. Aikuinen voi hyödyntää satuja tietoisesti, kun lapsella on vaikea elämäntilanne. (Jarasto & Sinervo 2000, 212, 214–215.) Lastentarhanopettaja Anette kertoo heidän ryhmänsä aikuisten joskus keskustelevan lasten kanssa kirjan kirjoittajasta, kirjan kuvista ja niiden piirtäjästä. Tällä tavoin mielestämme kirja tulee hyödynnettyä paremmin. Kirjojen kautta on helpompi ottaa vaikeitakin asioita esille. Tarinan kautta voidaan miettiä miltä eri tilanteet kirjan hahmoista tuntuvat, miten niiden tulisi toimia eri tilanteissa sekä mikä on oikein ja mikä väärin. Mielestämme tätä kautta lapsillakin on helpompi kertoa omista kokemuksistaan ja tunteistaan hahmojen avulla.

Kirjat lisäävät lapsen mahdollisuutta ja kykyä hahmottaa ympäröivää maailmaa. Siksi päiväkodeissa on aina esillä erilaisia katselu- ja kuvakirjoja, joita vaihdellaan säännöllisesti. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus on tärkeä kirjojen luku- ja katseluhetkissä. (Luoto, 14–15.) Anette valitsee usein kirjat näyttävien kuvien perusteella. Hänen mielestään osassa kirjoista on todella hienoja taiteellisia luomuksia. He pysähtyvät lasten kanssa keskustelemaan näistä kuvista sadun aikana. Tämä mielestämme lisää juuri tätä aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta lukuhetkissä. Tällä tavalla mielestämme voi opettaa lasta katsomaan kirjoja erillä tavalla. Lukuhetki helpottaa kasvattajaa ymmärtämään lapsia ja heidän tapaansa kokea asioita. Kirjan lukua varten kannattaa varata rauhallinen, viihtyisä ja kiireetön paikka. (Luoto, 14–15.) Lastentarhanopettaja Kaisan mielestä viihtyisällä lukunurkkauksella on yllättävän suuri vaikutus kirjojen lukuun. Henkilökunnalle tuntuisi riittävän pehmeä paikka kirjan lukua varten kovan tuolin sijaan. Mielestämme päiväkodit voisivat hyvin hyödyntää lahjoitustavaroita. Tämä tosin vaatisi aktiivista etsintää ja kyselyä sen suhteen mistä näitä tavaroita voisi saada. Lapsille on luonteenomaista pyytää samaa kirjaa luettavaksi useita kertoja. Tällöin kirjan sisältö saattaa vastata juuri sillä hetkellä lapsen mielessä pyöriviin kysymyksiin. Kirjan lukemisen jälkeen lapsi kokee turvallisemmaksi omien kokemustensa kertomisen ja aikuisen tulee rohkaista häntä kyselemään ja kertomaan sadun herättämistä mielikuvista ja tunteista. Tällä tavoin tuemme lasten itseluottamusta. Sadun kertomisen ja lukemisen jälkeen lastentarhanopettaja voi keksiä vaihtoehtoisia toimintoja, jotka tukevat sadun teeman ymmärtämistä. Lapsia voi ohjata esimerkiksi piirtämään kuvan jostakin tarinan kohtauksesta tai leikkimään aiheeseen liittyvää draamaleikkiä. On huolehdittava siitä, että jokainen saa halutessaan leikkiä sadun sankaria. (Luoto, 14.) Mielestämme juuri saduilla on hyvä pohjustaa muita taidemuotoja. Satu voi toimia hyvänä aiheena niin kuvataiteelle kuin tanssiesityksellekin.

Sadutus on menetelmä, jonka avulla kuunnellaan lasta. Sen avulla voidaan saavuttaa läheisyyden ja turvallisuuden tunne. Sadutus on hyvä työkalu myös kriisitilanteissa. Sen avulla päästään keskustelemaan ja kohtaamaan asioita. Se on menetelmä, jossa tarina syntyy kertojan ja saduttajan välillä. Sadutus poikkeaa sadun kerronnasta siten, että lapsen tai lapsiryhmän kertoessa tarinaa aikuinen kirjaa sen ylös ilman muutoksia. Lapsi tai lapset saavat muokata tarinaa niin halutessaan. Sadutusta voidaan käyttää myös dokumentointivälineenä. (Sadutus 2012.) Laura kertoi meille, kuinka heidän ryhmässään ollaan vasta sadutettu postikorteista ja laitettu valmiit tarinat seinälle postikorttikuvan kera. Missään kyselykaavakkeessa ei tullut esille sadutusta. Tämä voi johtua kysymys-temme asettelusta. Kartoitimme kyselylomakkeiden avulla eri taidemuotojen käyttöaktiivisuutta. Taulukossa 1 näkyy vaaka-akselilla kyselyyn vastanneiden päiväkotien määrä ja pystyakselilla käytettävä taidemuoto. Taulukosta nousee selkeästi esille kirjallisuuden olevan eniten käytetty muoto. Yhtä vastausta lukuun ottamatta kaikki päiväkodit käyttävät sitä päivittäin.

Taulukko 1. Taidemuotojen käyttöaktiivisuus

3.4 Draama

Joillekin lapsille mielikuvitusleikit ovat suuri osa lapsuutta, kun taas toiset keskittyvät rakentamiseen ja piirtämiseen. Lasta voi rohkaista kuvitteluleikkeihin esimerkiksi lukemalla satuja, jotka ruokkivat mielikuvitusta. (Einon 2002, 90.) Tuomme opinnäytetyössä draamaa esille enemmän nukketeatterin kautta, jotta se konkretisoituisi paremmin. Näkökannastamme huolimatta tulee muistaa, että draamatyöskentelyä ovat myös lasten omat näytelmät, joita lapset tekevät muun muassa Basilikojen osastolla. Basili-

koilla myös aikuiset tekevät esityksiä ja lasten roolileikit näkyvät arjessa. Tämän lisäksi Kaneleilla on huomattu draaman mahdollisuus tunteiden kokemisen välineenä ja Kar-demummilla käytetään varjoteatteria.

Nukketeatterin avulla voidaan ohjata lasta taiteen pariin ja aktivoida hänen luovuuttaan sekä samalla innostaa leikkiin. Esitystä seuratessaan lapsi voi vastaanottaa elämyksiä, tietoa ja tunnelmia näkö- ja kuuloaistinsa avulla. Lapsen on helppo samaistua nukkeen ja nuken kautta lapsi voi kokea monenlaisia seikkailuja ja tutustua uusiin elämäntilanteisiin. Lapsi saattaa tuntea pelkoa, huojennusta, pettymystä, iloa ja empatiaa. Nuken avulla voidaan harjoitella erilaisuuden hyväksymistä ja kunnioittamista. (Baric, 8.) Luimme Seretin (2009, 43.) kirjoittaman artikkelin, jossa hän kertoo lastentarhanopettaja Helena Flyktnan-Kinnusesta. Helenan tärkeitä työvälineitä ovat nuket, joita hän käyttää tarinan kerronnassa. Helena on kertonut haluavansa tarjota lapsille taidekokemuksia ja elämyksiä päiväkodin arjessa sekä tukea lasten itseilmaisua ja tunne-elämää. Nuken avulla Helena saa lapset puhumaan sellaisista asioista, joita he eivät muuten kertoisi. Helena tekee nukkeja eri materiaaleista eri tarkoituksiin. Hän on tehnyt nukkeja liittyen Kalevalaan ja Topeliuksen satuihin.

Parhaimmillaan nukketeatterin avulla lapsi pääsee kosketukseen sanataiteen, musiikin, kuvataiteen ja teatterin kanssa. Esityksen jälkeisellä keskustelulla voidaan purkaa esityksen aikaansaamia erilaisia kokemuksia. Tutustumalla syvemmin esityksen aiheeseen voidaan herättää lapsessa kiinnostus eri taiteenmuotoja kohtaan. Teatterinuken ja lavastuksen voi rakentaa lähes mistä vain. (Baric, 8.) Anette kertoo heidän tehneen taikataikinasta toukkia, joiden avulla he ovat luoneet pöytäteatteriesityksiä. Rosmariinien lapset ovat saaneet esittää vuosittain pöytäteatteria ja siihen on samalla yhdistetty kuvallisen työn tekemistä. He ovat esimerkiksi piirtäneet hiilellä hylkeitä joita on käytetty pöytäteatteriesityksessä. Rosmariinit ovat myös liittäneet työskentelyynsä itse tehdyn tarinan. Nuken ja lavasteiden tekemisen yhteydessä harjaannutetaan myös kädentaitoja. Samalla tutustutaan uusiin työvälineisiin ja materiaaleihin. Yhteisen projektin avulla opetellaan yhteistyötä ja sosiaalisuutta. (Baric, 9.)

Päiväkodilla järjestetyt pienimuotoiset nukketeatteriesitykset valmentavat lapsia tuleviin teatterivierailuihin (Baric, 9). Valitettavasti kaikissa vastauksissa nousi esille teatterivierailujen vähyys. Niitä tehdään todella harvoin, vaikka teatteri onkin maantieteellisesti lähellä ja siten sen palveluita olisi helppo hyödyntää. Kolme osastoa käyvän teatterissa

vuosittain, mutta toiset osastot vierailevat teatterissa vielä harvemmin (Taulukko 2.). Ymmärrämme vähäisten teatterivierailujen johtuvan osittain rahoituksesta ja tästä syystä pohdimmekin voisiko vanhempien kanssa keskustella siitä, olisiko heillä mahdollisuutta osallistua kustannuksiin.

Nukella näytellessään lapsi ajattelemattaan harjoittaa äänenkäyttöään ja puheilmaisuaan. Äänimaailma on tärkeä osa nukketeatteriesitystä. Liikkeen avulla nukesta tulee elävä ja näyttelijän ääni antaa nukelle sielun sekä tekee siitä ajattelevan ja tuntevan persoonan. Äänimaailma nukketeatteriesitykseen syntyy ääntelystä, puheesta ja musiikista. Nukke voi tulkita hyvin monenlaisia mielialoja, vaikka sen liikkeet ovat rajalliset ja kasvojen ilmeet muuttumattomat. Äänen avulla voidaan korostaa nuken luonnetta, liikkeitä ja tunteita. Musiikki ja äänet tuovat esitykseen tunnelmaa ja vangitsevat katsojien mielenkiinnon. Nukketeatterin avulla voidaan ohjata lasta kuuntelemaan monenlaista musiikkia. Esityksen yhteydessä voidaan tutustua eri maiden kansanmusiikkiin, laulu- ja soitinmusiikkiin sekä orkesteriteoksiin. Samalla lapsi voi tutustua erilaisiin soittimiin ja osallistua niillä esitysten äänten luontiin. Myös lauluja voidaan elävöittää pienoisenäytelmiksi. Aluksi oman esityksen tekeminen voi tuntua epävarmalta hapuilulta, mutta varmuus lisääntyy harjoittellessa, niin aikuisilla kuin lapsillakin. (Baric, 9.) Kävimme Aneten kanssa keskustelua nukketeatterin hyödyntämisestä lasten kanssa. Käydystä keskustelusta voimme päätellä nukketeatteria käytettävän tässä ryhmässä vähän, sillä se vaikutti Aneten kommenttien perusteella lapsille hieman tuntemattomalta alueelta ja vaikutti siltä, että lapset hakevat vielä omaa tapaansa työskennellä nukkejen parissa. Heillä nukketeatterin kanssa on toimittu siten, että aikuiset esittävät tarinan ensin ja tämän jälkeen lapset esittävät saman tarinan tuoden mukaan omia ajatuksia ja toimintatapoja. Mielestämme tämä onkin hyvä tapa harjoitella lasten kanssa nukketeatterin käyttöä. Neilikoilla on käytetty pöytäteatteria ja käsinukkeja. Toisinaan niiden kanssa on työistetty valmiita esityksiä mutta joskus on toiminta jätetty niin sanotusti leikiksi.

Draamaleikki koostuu draamasta ja roolileikistä. Sen pohjalla voi olla esimerkiksi ajan-kohtainen aihe tai luettu kirja. Varhaiskasvattajan tehtävänä on aloittaa toiminta, ottaa rooli itselleen ja rakentaa sille puitteet. (Toivanen 2009, 34.) Hänen tulisi kyetä lukemaan ryhmää ja poimimaan sen toiminnasta ne asiat, mitkä milloinkin ovat ryhmän suosiossa. Tällaisia tilanteita tulee luonnostaan esiin vapaan leikin yhteydessä, kun lapset käyvät läpi roolien kautta eri tunteita ja uusia asioita. Ohjaajaa tarvitaan viemään nämä aiheet syvemmälle tasolle. Täten tarinasta voi tulla keino tutkia, luoda, katsoa ja kokeil-

la ryhmälle tärkeitä asioita. (Rainio, 16.) Pohdimme sitä, miten lasten käynnissä olevaa leikkiä voisi hyödyntää. Otimme esimerkiksi intiaanileikin, johon osallistumalla kehittämensä roolin kautta aikuiselle mahdollistuu tilanne kertoa leikinomaisesti intiaanien historiasta ja opettaa lapsille intiaaniaiheisiä lauluja. Tällaiseen leikkiin voi tuoda mukaan tanssia ja luovaa liikuntaa. Vain mielikuvitus on rajana. Aikuisen osallistuessa leikkiin tulee hänen muistaa toimia hienovaraisesti, ettei vahingossa tyrehtyä hyvin alkanutta leikkiä. Leikistä pitää osata poistua oikeaan aikaan, jotta lapset pääsevät työtämään annettuja ideoita rauhassa. Onnistumalla video- tai valokuvaamaan tällaista prosessia, voidaan lasten kanssa myöhemmin tutkailla sitä, miten hienon draamaprojektin lapset saivat toteutettua. Rosmariineilla draaman osa-alueista käytetään nukketeatteria, sitäkin vain toisinaan. Käsinnuket ovat päässeet osastolla osaksi erilaisia ohjaustilanteita, sillä niiden avulla saadaan vauhditettua monia toimintoja. Osaston aikuiset ovat joskus onnistuneet pukemaan päälleen rooliasut ja esittäneet tällöin erilaisia tilanteeseen sopivia hahmoja. Rosmariineilla lapset leikkivät keskenään paljon roolileikkejä hyödyntäen erilaisia roolivaatteita. Heillä myös poimitaan ryhmästä nousevia toiveita ja toteutetaan niitä tilaisuuksien tullen. Tästäkin vastauksesta kumpuaa esille se, miten haastavaa on mieltää arkipäiväiset asiat osaksi draamakasvatusta. Lukiessamme vastausta saamme sellainen kuvan, että draama näkyisi toiminnassa lähes päivittäin mutta itse vastaaja kertoo heidän käyttävän sitä keinona harvemmin.

Saamiemme vastausten perusteella draama näyttää aiheuttavan kaikista eniten hajontaa eri päiväkotien kesken. Tämä näkyy taulukossa 1, taidemuotojen käyttöaktiivisuus sivulla 33. Hajontaa saattoi osaltaan aiheuttaa kysymyksenasettelumme. Olisimme voineet avata hieman enemmän sitä mitä kyseiset taidemuodot sisältävät. Roolileikkejä on varmasti päivittäin jokaisessa päiväkodissa mutta niiden mieltäminen draamakasvatukseksi ei ole itsestään selvää. Toisaalta voi olla niinkin, että jossakin ryhmässä aikuisten osallistuminen roolileikkeihin on aktiivisempaa ja toisessa ryhmässä lähes olematonta. On helpompaa mieltää roolileikit osaksi draamaa, mikäli aikuinenkin osallistuu ja ohjailee leikkiä hienovaraisesti käsittelemään uusia ajatuksia sekä tuo mukaan esimerkiksi leikkiin sopivia lauluja.

3.5 Tanssi ja luova liikunta

Tanssiksi voidaan yleisesti käsittää itsetarkoituksellinen, rytmisen, ei-kielellinen keholinen toiminta, jossa voidaan tunnistaa jokaiselle kulttuurille ominaisia muotoja tai kuvia sekä esteettisiä ominaisuuksia. Lapsen liikkussa hänen toiminnassaan vaihtelee työ ja lepo sekä ponnistus ja rentoutus. Kulttuuristamme puuttuu lähes kokonaan tanssi jokapäiväisenä toimintana ja sitä kautta myös lasten arkielämästä. Sen sijaan lapset kohtaavat päivittäin kieltoja ja rajoituksia, jotka muuttavat heidän luonnollista suhdettaan omaan kehoonsa ja sen leikkivään sekä tanssivaan puoleen. Leikille ja tanssille tulisi antaa niin fyysistä kuin henkistä tilaa sekä aikaa arjessa. (Karppinen ym. 2001, 77, 85-86.) Saimme kerättyä aineistoa hyvin huonosti tästä osa-alueesta ja omat kokemuksemme ovat myös hyvin vähäisiä. Tämä näkyy vähäisenä omana pohdintana ja osion suppeutena. Haluamme kuitenkin pitää tanssin ja luovan liikunnan osana opinnäytetyötämme juuri sen tuntemattomuuden vuoksi. Tällä tavoin pyrimme vaikuttamaan tanssin ja luovan liikunnan tuloon osaksi päivähoiton arkea.

Luovan toiminnan suhteen aikuisen malli, hyväksyntä ja kannustus ovat lapselle tärkeitä. (Karppinen ym. 2001, 86.) Luova liikunta perustuu lapsen omaehtoiseen liikkumiseen, leikkimiseen ja yhdessä tekemisen iloon. Liikkumalla lapsi ottaa selvää asioista ja osallistuu ympäristön toimintaan. Tätä luontaista liikkumista tuetaan aikuisen ohjaamalla luovalla liikunnalla. (Anttila 2009, 17.) Tanssi ja luova liikunta ovat lapsesta itsestään lähtevän luovuuden tukemista, todetaan Rosmariineilla. Olennaista luovassa liikunnassa ja tanssissa taitaa olla se, että ohjaava aikuinen ei näytä lapselle mallia ja pyydä jäljittelemään. Jäljittelyä ei tarvitse tuokiosta poistaa kokonaan, mutta aikuinen voi yhtä hyvin jäljitellä lasta kuin lapsi aikuista. Luovan liikunnan ja tanssin kautta lapset pääsevät luomaan omaa kulttuuriaan. Pääsemällä itse luomaan toimintaansa lapset tekevät oman kokemusmaailmansa näkyväksi toisilleen ja aikuisille. Kehollisen ja liikkeellisen ilmaisun merkitystä lapsuusiässä ei voi korostaa liikaa. Lapselle kehon kieli on välitön tapa ilmaista tunnetiloja ja kokemuksia. (Anttila 2009, 17, 18.) Kaneleilla on ymmärretty tanssin olevan osa tunneilmaisua ja omakohtaista kokemista. Basilikoilla annetaan vapaan leikin aikana lapsille mahdollisuus luovaan liikuntaan lasten sitä halutessa. Kardemummilla on viety tanssi ja luova liikunta astetta pidemmälle ja heillä lastentarhanopettaja hyödyntää omaa tanssitaitoaan tuomalla toimintaan mukaan fankya ja hiphoppia. Tästä huomaa, että omat harrastukset vaikuttavat lastentarhanopettajien työskentelyyn.

Havainnoidessamme yksityisen tanssikoulun tanssituntia huomasimme, kuinka yksinkertaisista asioista niin sanotun tanssitunnin voisi muodostaa myös päiväkotiin eikä siihen tarvittaisi erillistä isoa tilaa. Muutamia tunnillakin käytettyjä toimintamuotoja voisi mielestämme hyödyntää muun muassa pihaleikeissä. Tätä tukee lukemamme artikkeli Lastentarha lehdessä (2011,17), jossa Mira Laakkonen kannusti keksimään liikkeitä mielikuvituksen avulla. Laakkonen kehottaa, että päiväkodeissa lapsia kannattaa ohjata kuuntelemaan musiikkia, kun heille pidetään tanssituntia. Hän ohjaa lastentarhanopettajia liikkumaan alatasolla, koko vartaloa käyttäen sillä tyylillä, mikä tuntuu omalta. Tämän jälkeen liikutaan keskitasolla ja ylätasolla. Hän kehottaa ottamaan koko kehon mukaan ja miettimään päätä, selkää ja massua. Näitä tasoja yhdistellään lopuksi ja uusia liikkeitä syntyy kokoajan. Hän suosittelee, että harjoitusta tehdään lasten kanssa useita kertoja ilman kiirettä, jotta liikkeitä alkaa syntyä. Harjoituksilla Laakkonen haluaa tuoda esiin sen, että tanssi sopii päiväkodin arkeen. Tanssin avulla lisätään kehon tuntemusta ja se on voimaannuttavaa. Laakkonen suosittelee, että loruihin liitetään liikettä, mutta sitä voi yhdistää muihinkin arkisiin asioihin. Hän kertoo, että aikuisen on hyvä tutkia omaa liikettään, jotta hänen on helpompi ohjata lasta.

Tanssi koostuu erilaisista dynamiikan perustekijöistä. Voima tanssin elementtinä edesauttaa lapsen lihastyön käyttöä. Liikkeessä voi olla voimaa paljon tai vähän mutta se voi olla myös voimaton tai veltto. Velttous voi tarkoittaa passiivisuutta, henkistä apatiaa tai sitä, että lapsi on pitkästynyt. Liike, jossa on vähän voimaa, eli kevyt liike vaatii lapselta keskittymistä ja kehittää näin lapsen oman vartalon hallintaa. Aika tanssin elementtinä on mitattavissa ja on siksi määrällistä. Aika merkitsee lapsen leikissä enemmän kuin rytmi. Se tarkoittaa samalla läsnäoloa tässä hetkessä, heittäytymistä hetkeen niin, että mennyt ja tuleva hämärtyvät ja nykyisyys voimistuu. (Karppinen ym. 2001, 79–82.) Aneten osaston liikuntahetkillä lapset saavat tuoda ideoitaan toiminnan edetessä esille. Tällöin liikuntahetkeä ei välttämättä ole etukäteen suunniteltu. Anette ei koe hetkeen heittäytymistä ongelmaksi. Heidän osastollaan on myös ohjattuja tanssituokioita esimerkiksi aamupiirin yhteydessä. Lapsille annetaan mahdollisuus vapaaseen tanssiin salissa. Vapaan tanssin yhteydessä lapset voivat luoda omia esityksiään ja käyttää rooli-vaatteita. Mielestämme onkin tärkeää, että aikuinen heittäytyy tanssiin. Aikuisen innostuminen ja eläytyminen tarttuu mielestämme helposti myös lapsiin. Tanssissa käsite tila auttaa hahmottamaan. Tanssija ei aina näe ympärillään olevaa tilaa tietoisesti, vaan hän luo sen mielikuvissaan. Leikkiessään lapsi näkee ympärillään olevan tilan välillä määrätietoisesti ja välillä haaveillen. Vaihtelut mielikuvituksen ja todellisuuden välillä tapah-

tuvat helposti. (Karppinen ym. 2001, 82.) Anette muistuttaa elämyksellisyyden tärkeydestä luovassa liikunnassa. Elämyksellisyys näyttäytyy lasten heittäytymisenä ja itsensä toteuttamisena. Lapsi joka kykenee tähän, on onnekas. Sillä kaikki lapset eivät pysty heittäytymään musiikin vietäviksi. Heittäytymään kykenevät lapset ovat luovan liikunnan aikana kuin toisissa sfääreissä. Toiset lapset vaikuttavat jännittyneiltä, eivätkä uskalla päästää itseään irti. Lapsia voidaan rohkasta useammilla harjoittelukerroilla. Tuomalla tarinaa mukaan luovaan liikuntaan on lasten helpompi eläytyä leikkimään kevyttä keijua ja liikkumaan keijun tavoin. Aneten osaston lapsilla on viikoittain mahdollisuus vapaaseen tanssiin. Hän kertoo, että lasten mielenkiinto tanssia kohtaan on kuitenkin kausittaista ja välillä saattaa mennä pitkiäkin aikoja, että lapset käyttävät annetun ajan aivan muuhun toimintaan.

Luimme Sutisen (2011, 18.) kirjoittaman artikkelin, jossa hän käsittelee havaintojaan Mari Lehikoisen tanssitunnista. Lehikoinen ajattelee, että kansanlauluja ja piirileikkejä käytetään päiväkodeissa paljon. Mari haluaa muistuttaa, että kansantanssissa ei tarvita tiettyjä askelkuvioita, vaan niitä voi keksiä itse. Hän kertoo oikean musiikin löytämisen tärkeydestä, koska päiväkodeissa ei ole pelimanneja soittamassa. Lehikoinen kertoo tanssitunnille osallistujille, miten kansantanssissa voidaan keksiä ja luoda uutta sekä elää tässä päivässä. Ei ole tarkoitus takertua vanhoihin askelkuvioihin. Haastatteluista käy ilmi, että piirileikit ovat mukana päiväkodin arjessa. Niissä käy ilmi myös se, että lauluihin liitetään usein niihin kuuluvat käsi- ja tanssiliikkeet.

4. PÄIVÄKOTI TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

4.1 Päiväkotiympäristön vaikutus taidetoimintaan

Varhaiskasvattajan tehtävänä on vastata päivähoidon taiteellisesta, kulttuurisesta ja esteettisestä kasvatuksesta. Näiden toteutus tapahtuu kuvataiteen, käsityön, musiikin, liikunnan, lastenkirjallisuuden sekä tanssin ja draamakasvatuksen tavoitteet sisältävissä toimintatilanteissa. Taidekasvatuksellisen oppimisympäristön luomisessa tulisi ottaa huomioon lasten aiemmat kokemukset, kehitystasot ja heidän tapansa kokea todellisuutta. Ympäristössä tulisi olla aikaa ja tilaa lapsen spontaaneille leikeille, kiinnostuksen kohteille sekä taiteelliselle ilmaisulle. Tällöin lapsi voi peilata tunteitaan, ajatuksiaan ja kokemuksiaan eri taidemuotojen keinoin. Kasvattaja voi toimintaympäristön avulla lisätä lapsen kokemaa elämyksellisyyttä ja mahdollistaa esteettisten peruskokemusten syntymisen. (Ruokonen & Rusanen 2009, 10,12.)

Varhaiskasvatusympäristössä lapsen taiteellinen osaaminen ja ilmaisu tuodaan esille. Ympäristön esteettisyys voi myös olla lapselle taide-elämys. Taiteesta iloitseva ja nauttiva kasvattaja luo innostavan ilmapiirin ja näyttää samalla mallia tavoista suhtautua taiteeseen. (STAKES 2009, 24.) Kyselylomakkeisiin ja haastatteluihin vastanneiden lastentarhanopettajien kesken käy ilmi, että omat taidemielitymykset ja kokemukset vaikuttavat heidän tapansa toteuttaa taidekasvatusta. Kun taidekasvattaja saa käyttää itselleen mieleisiä taidekasvatusmuotoja, tämä voi mielestämme vaikuttaa innostavasti ilmapiiriin. Toisaalta kasvattajan joutuessa käyttämään itselleen epämieluisia taidekasvatusmuotoja voi vaikutus olla päinvastainen.

Lapsi on riippuvainen lähiympäristöstään. Hyvä ympäristö pitää huolta esteettisestä kasvatuksesta enemmän kuin ohjaajien puheet ja neuvot, vaikka niitäkään ei tule väheksyä. Hyvin suunniteltu päiväkotitoiminta antaa esteettistä tasapainoa kaikille lapsille ja se huomioi myös aikuiset. (Laukka, 5.) Valitettavasti Inkivääreillä koetaan, etteivät henkilökunnan jäsenet pääse vaikuttamaan päiväkodin sisustukseen tai talon yleiseen kuntoon. Kemissä on otettu käyttöön vuoden 2009 alusta maisemamalli, jonka tavoitteena on ohjata, hallita ja seurata kunnan toimintaa sekä taloutta entistä tuloksekkaammin ja tehokkaammin (Kemin kaupungin laatukäsikirja 2011, 8). Suuri merkitys varhaiskasvatuksen laatuun on taloudella. Kemissä hallitus ja valtuusto luovat puitteet, joissa var-

haiskasvatustoiminta toteutetaan. Varhaiskasvatus vastaa tilaajan eli valtuuston ja hallituksen määrittämää laatua. (Kemin kaupungin laatukäsikirja 2011, 9.) Jäimme pohtimaan, voisiko pyrkimyksellä hallita kunnan taloutta tuloksekkaammin ja tehokkaammin, olla vaikutusta lastentarhanopettajien mahdollisuuteen vaikuttaa oman työpaikkansa esteettisyyteen.

Päiväkodeissa useat eri toiminnot tapahtuvat samassa tilassa, kuten syöminen, nukkuminen ja maalaaminen. Taiteelliseen työskentelyyn keskittymisen mahdollistaisi siihen varatut omat tilat, jolloin työskentelyyn voitaisiin palata taukojen jälkeen ja materiaalit olisivat aina saatavilla. Tällaisten tilojen puutetta ei saisi kuitenkaan nostaa kuvallisen toiminnan esteeksi, sillä riittävän suurella pöytätasolla saadaan jo taattua onnistunut työskentely. (Hakkola ym. 1991, 50.) Kaisa oli mielessään pyöritellyt ajatusta erillisestä ateljeetilasta, joka helpottaisi arjen työskentelyä ja sitä ei aina tarvitsisi siivota esimerkiksi ruokailun ajaksi. Hänen mielestään tätä ajatusta ei voida kuitenkaan hyödyntää päiväkotitilojen suunnittelun vuoksi. Aikuisen tehtävänä on valmistaa alue, jonka voi rauhassa sotkea. Lapsi ei nimittäin nauti maalaamisesta tai piirtämisestä, jos hän pelkää sotkevansa huoneen tai vaatteensa. (Einon 2002, 48.) Inkiväärien lastentarhanopettaja toivoisi työnantajalta tukea tilojen osalta, jotta taidekasvatuksen toteuttaminen olisi helpompaa.

Tilan valaistus on olennainen tekijä taidekasvatuksessa (Hakkola ym. 1991, 51). Myös musiikinkuuntelulaitteistossa on hyvä kiinnittää huomiota sijoituspaikkaan ja äänentoiston laatuun. Päiväkodissa on hyvä olla kuljetettava äänentoistolaitte ja nauhoitusvälineet. (Karppinen ym. 2001, 139.) Anette kertoo heillä käytettävän paljon kannettavaa cd-soitinta. Onneksi nykyään tällainen soitin löytyy kaikista päiväkodeista. Pohdimme sitä, että tekniikan nopea kehittyminen luo tähänkin oman haasteensa. Tänä päivänä voisi olla käytännöllisempi sellainen musiikintoistolaitte, jolla voi kuunnella musiikkia suoraan muistitikulta. Meistä kumpikaan ei ole tällä alueella nähnyt päiväkotia, jossa olisi kiinnitetty huomiota valaistukseen. Päiväkodeissa on tietty perusvalaistus mutta erillisiä portaattomasti säädettäviä kohdevalaisimia on harvoin. Vielä harvemmin on sellaisia valaisimia, joissa voidaan hyödyntää erivärisiä valoja. Jopa aikuisryhmässä valaistuksen hyödyntäminen on parantanut kokemuksemme mukaan ryhmän keskittymistä. Tästä syystä onkin hieman omituista, ettei valaistusta hyödynnetä lapsiryhmissä juuri lainkaan.

Lasten kädenjälki voi näkyä päiväkodissa useilla eri tavoilla töiden seinille asettelemisen lisäksi. Lapsi oppii arvostamaan omia ja toisten töitä, kun hänen tekemisiään arvostetaan. Aikuisen tehtävänä on kannustaa ja nauttia aidosti itsekin työskentelystä. (Karpinen 2009, 65.) Työn valmistuttua on tärkeää antaa lapselle tilaisuus kertoa omasta työstään. Näin lapsi saa yksilöllistä huomiota ja hän pääsee kertomalla jakamaan muille omaa maailmaansa. Kommenttien ylöskirjaaminen syventää ja tarkentaa työn viestiä. Näissä tilanteissa koko ryhmä harjoittelee kuuntelemista, keskustelemista ja palautteen antamista. Kasvattajan on hyvä myös tarkastella töitä, jotta hän tietää missä lapset tarvitsevat lisää ohjausta. (Rusanen 2009, 54.) Kaneleilla on tapana keskustella lasten kanssa yhdessä siitä, miten hienoja töitä lapset ovat tehneet. Heillä myös kannustetaan lapsia ja arvostetaan lasten töitä. Mielestämme on tärkeää antaa lasten kertoa omasta työstään aikuisen positiivisen palautteen lisäksi. Kyselykaavakkeista käy ilmi lastentarhanopettajien tukevan esteettistä ympäristöä lasten töiden kauniisti esille laittamisella, paikkojen siistinä pitämällä ja sillä, että tavaroilla on selkeät, omat paikkansa. Karde-mummilla sisustus lähtee lasten tarpeista, mutta on aikuisten valitsemää. Kaneleilla ja Neilikoilla korostetaan sisustuksen vaihtelevuutta eri vuodenaikojen mukaan esimerkiksi vaihdettavilla vuodenaikatauluilla. Pippureilla pyritään vaikuttamaan tilojen esteettisyyteen tekemällä tiloista kodinomaiset ja pitämällä värit selkeinä sekä tuomalla tiloihin kontrastia.

4.2 Luovuus ja ilmapiiri

Innostavaa ympäristöä luovat siinä toimivat ihmiset, virikkeet, hyvä ilmapiiri ja toimivat tavarat. Nykyajan lapset ovat tottuneet kiireiseen elämänrytmiin ja he saattavat kokea vaikeaksi keskittyä pitkiksi ajoiksi samaan toimintaan. Lapset tarvitsevat aikaa ja rauhaa taiteellisten ratkaisujen löytämiseen. Virikkeiden vaihtelevuus tekee ympäristöstä mielenkiintoisemman. Jos virikkeitä on kohtuudella, ne eivät turruta aisteja. (Karppinen 2009, 64.) Virikkeiden suurella määrällä aikuinen viestii sitä, ettei tehtävään tarvitse keskittyä ja, että siihen ei tarvitse hakea rauhassa ratkaisuja. Luovalle toiminnalle luonteenomaista on joustavuus ja yllätysten mahdollisuus on aina olemassa. Lapsilla tulisi olla mahdollisuus palata työnsä ääreen myöhemmin ja siten rytmittää työskentelyään. Aikuinen voi ruokkia lasten pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä keskustelemalla työstä. (Hakkola ym. 1991, 47, 69.) Luovuus vaatii aikaa eikä se synny kiireessä. Siksi liian tiukka päiväohjelma ei ole lapselle hyväksi. Tarvitaan kokeiluja, jotta voidaan onnistua

ja mahdollisista epäonnistumisista opimme lisää. Virheitä ei tulisi pelätä, vaan niistä tulisi oppia (Solatie 2009, 34,45).

Luovan lapsen tunnistaa vilkkaasta mielikuvituksesta, persoonallisuuden joustavuudesta ja palavasta sisäisestä innostuksesta tiettyyn harrastukseen. Lahjakkuudeksi kasvamisessa auttaa ympäristö, joka antaa mahdollisuudet toteuttaa luomisen halua. Luovuus on kaikkien ulottuvilla, jokainen voi toteuttaa itseään luovasti jollakin alalla. (Karppinen ym. 2001, 15.) Jollakin lapsella voi olla luontaisempi taipumus luovuuteen, mutta sitä voi myös oppia. (Solatie 2009, 34-35). Lapsi luo luonnostaan rakentelemalla, keksien tarinoita, lauleskellen omia laulujaan ja tanssien. (Karppinen ym. 2001, 15.)

Ajan kuluessa näemme mitä kenestäkin kehittyy ilman, että leimaamme ketään jo päiväkotikäisenä lahjakkuudeksi, keskinkertaisuudeksi tai lahjattomaksi. Aikuinen onnistuu lapsen luovuuden tuhoamisessa, kun hän sitoo lapsen määräyksin itseensä ja näyttää miten asiat tulisi tehdä. Lapsen luovuuden kehittymisen voi estää palkitsemalla hänen riippuvuuttaan aikuiseen ja nujertamalla lapsen omaa tahtoa. Kun lapselta vaaditaan liikaa tottelevaisuutta ja hänen yrityksille nauretaan, kasvaa epävarma, luovuutensa tukahduttanut puurtaja. Luovuus voi näkyä myös muuten, kuin esiintymishaluna ja räisäkyvyytenä. Luovuuden paras tappaja on kenties vääränlainen palaute. Aikuisen tehtävänä on antaa rakentavaa palautetta kehittävällä ja kannustavalla tavalla. Lapsia on hyvä totuttaa oman työnsä arviointiin. Aikuisen tulisi välttää negatiivisten ja leimaavien ilmaisujen käyttöä sekä kannustaa lasta kokeilemaan uudella tavalla, mikäli edellinen yritys on epäonnistunut. Lapselle kannustavimpia palkkioita ovat aineettomat palkkiot, kuten hymy, nyökkäys tai rohkaisu. (Karppinen ym. 2001, 17–19.)

Keskittyminen, halu ja kyky suunnata energiansa tiettyyn kohteeseen ovat tärkeitä luovan prosessin onnistumisessa. Prosessit vaativat aikaa, sillä ne voivat kestää toisinaan päivän ja joskus jopa kuukauden. Lasten töiden valmistumista ei pitäisi hoputtaa. Heitä ei tulisi vaatia lopettamaan ideoimista ja kokeilua kesken prosessin. (Karppinen ym. 2001, 17–18.)

Lapsen luovuutta voidaan tukea esimerkiksi seuraavin keinoin: järjestää lapsille omia paikkoja luovaan toimintaan, antaa heille materiaaleja ja välineitä, rohkaista lasta luovaan toimintaan, antaa omalla luovalla työ esimerkki lapselle, antaa lapsen olla erilainen muokkaamatta kaikkia samanlaiseen kaavaan ja viljellä hyväntahtoista huumoria. Kane-

leilla korostetaan sitä, että heillä tarvikkeet ovat aina lasten saatavilla. Kunnioittamalla lasten mielipiteitä ja kannustamalla heitä itseilmaisuun tuemme lasten luovaa kehitystä. Aikuisen pitäisi olla aidosti kiinnostunut siitä, mitä lapsi tekee. Aikuisen on hyvä tukea lapsen uteliaisuutta ja tiedonhalua leimaamatta hänen kysymyksiään turhiksi. Luova ja rohkea aikuinen voi antaa lapsille hyvän mallin. (Karppinen ym. 2001, 21, 22.)

Luovuutta on kyky löytää erilaisia ja uusia yhteyksiä asioiden välille sekä kykyä olla kopioimatta pelkästään vanhaa. Silloin kun lapsi oppii näkemään ongelmat mahdollisuuksina, hänen elämänsä muuttuu rikkaammaksi. Luovuus on erilaisten keinojen koekilemistä, jotain muuta kuin analysoivaa ajattelua, tiedon hallintaa tai älykkyyttä. Luovuus ei tarkoita sitä, että oivaltaa asian ensimmäisenä. Tärkeintä on, että tämä asia avaa henkilölle itselleen uuden näkökulman tai tavan toimia. Oma tekemistään ei tulisi verrata muihin, vaan on tärkeämpää että luovuus tuottaa iloa. (Solatie 2009, 18, 20–21.)

Luovuutta varten tarvitaan motivaatiota ja intohimoa. Aikuisen on löydettävä keinot joilla innostaa lasta. Hyvän itsetunnon kehittyminen edellyttää, että lasta on joskus pidetty hyvänä, arvokkaana ja lahjakkaana. Yhdenkin ihmisen tuki on tärkeää. Ympäristössä, jossa arvostetaan oppimista enemmän kuin tuloksia, luovuus kukoista. Lapsen ideoiden toistuva huomiotta jättäminen tai niiden hylkääminen tuhoaa lapsen mielenkiinnon esittää jatkossa uusia keksimiään ideoita. Lasta voi rohkaista sanomalla, että ajatus kuulostaa mielenkiintoiselta ja se on toteutuskelpoinen. Luovuus kuuluu kaikille elämän osa-alueille eli se ei ole pelkästään yhteydessä taiteellisuuteen. Luovuutta estää pelko virheiden tekemisestä, väärin vastaamisesta tai muiden naurunalaiseksi joutumisesta. Luovuutta voi pidätellä myös muutoksen tai seuraamusten pelko. Täydellisen varmuuden tavoittelu ja pidättäytyminen tutussa ja turvallisessa rajoittaa myös luovuutta. Tarvitaan halua kokeilla, tutkia ja leikkiä. Esteitä voi pyrkiä poistamaan lapsen kanssa yhdessä. (Solatie 2009, 34, 45–47, 52.)

Lapsen pystyessä itse synnyttämään mielikuvia omista ajatuksistaan ja kokemuksistaan, tulee niistä hänelle merkityksellisiä. Lapsen ajattelun saa liikkeelle, kun mielikuvia prosessoidaan ja käynnistellään sekä havaintojen tekemistä harjoitellaan. Nykyään arvostetaan luovuutta ja innovatiivisuutta. Uusien ajatusten keksimisen, kuvittelemisen ja ratkaisujen tuottamisen taidot ovat tärkeitä. Taiteen tekemiseen johdattelevaa leikkikokemusta on hyvä purkaa keskustelemalla tapahtuneesta ennen kuin ryhdytään esimerkiksi kuvan tekoon. Nykyaikaisen taiteen ja lasten leikkien samankaltaisuus mahdollistaa sen, että

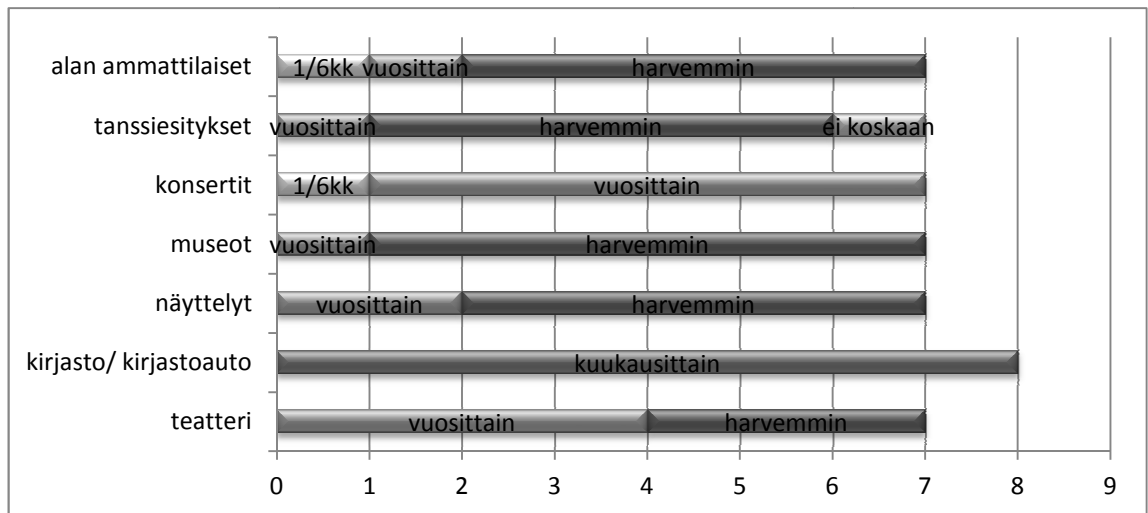
lasten on helppo ymmärtää nykytaidetta. (Piironen, 6-7.) Lastentarhanopettaja Anette kertoo, että heillä on muutaman kerran ollut lainassa taidekuvia ja veistoksia. Näistä lapsia on ohjattua tekemään omia havaintojaan ja tulkintojaan. Näiden pohjalta on keskusteltu ja niistä on luotu omia versioita esimerkiksi maalaamalla. Eräästä taidetyöstä he antoivat lapsen keksiä tarinoita. Mielestämme taidetta voitaisiin enemmän tuoda päiväkodeihin katseltavaksi tai vastaavasti taidemuseoissa voitaisiin vierailla enemmän. Näiden pohjalta taidekasvatuksen eri muotoja voitaisiin toteuttaa. Lasten havaintoja olisi hyvä dokumentoida esimerkiksi kirjoittamalla.

Lapsen tulee käyttää luovan ilmaisun työkalujaan pystyäkseen esittämään. Tätä varten lapsi tarvitsee ohjaajia. Lapsi ei opi esimerkiksi soittamista ilman kritiikkiä. Mielikuvituksellista toimintaa ovat tarinoiden kertominen ja kuvien piirtäminen, jotka ovat vähemmän riippuvaisia rakenteista. Tarinoillakin on oltava kuitenkin viitekehys. Jotta lapsi voi olla luova, tulee hänen hallita mielikuvituksellinen ilmaisu. Koska rakenteellisuus ja suunnitelmallisuus eivät tule luonnostaan, on niitä harjoitettava. (Einon 2002, 25.)

4.3 Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan taidekasvatuksen vaikutus yhteiskuntaan

Nykyään päiväkodit ovat aktiivisesti kiinni kulttuuritarjonnassa. On opittu näkemään, että laadukas lastenkulttuuri vaatii panostusta. (Laukka, 5.) Yhteistyöllä paikallisen kulttuuritoimen tai muiden lastenkulttuuria edistävien asiantuntijoiden kanssa voidaan rikastuttaa taiteellisen asiantuntemuksen laatua (STAKES 2009, 24). Taulukossa numero 2 näkyy Kemin kaupungin päiväkotien yhteistyö näiden toimijoiden kanssa. Vaaka-akselilla näkyy kyselyyn vastanneiden päiväkotien määrä. Siitä näkee päiväkotien yhteistyöaktiivisuuden paikallisen kulttuuritoimen ja muiden toimijoiden kanssa. Vastausvaihtoehdot kyselykaavakkeessa olivat: kuukausittain, kerran puolessa vuodessa, vuosittain, harvemmin ja ei koskaan. Pystyakselilla näkyvät eri toimijat. Taulukosta olemme jättäneet pois kohdan: muu, mikä. Siihen kohtaan yksi päiväkoti vastasi tekevänsä yhteistyötä seurakunnan kanssa vuosittain. Kaksi päiväkotia kertoi käyvänsä Lasten kulttuurikeskus Sarjoksen toimintapäivillä kerran puolessa vuodessa ja toinen harvemmin. Taulukosta (Taulukko 2.) näkee, että teatterin kanssa vuosittain yhteistyötä tekee yli puolet vastanneista päiväkodeista. Näyttelyissä, tanssiesityksissä ja museoissa vieraileminen sekä muiden alan ammattilaisten kanssa tehtävä yhteistyö tapahtuu harvemmin

kuin kerran vuodessa yli puolella vastanneista. Taulukosta näkee myös, että kirjasto ja kirjastoauto ovat aktiivisimmin käytössä. Lastentarhanopettaja Anette kuitenkin kertoo haastattelussa, että kirjastoauton toiminta lakkaa lähitulevaisuudessa. Hän kertoo tämän huolestuttavan päiväkoteja ja tarkoittavan sitä, että jatkossa täytyy järjestää enemmän käyntejä pääkirjastoon. Kirjastoauto on mahdollistanut aktiivisen kirjaston käytön myös niissä päiväkodeissa, jotka sijaitsevat kaukana pääkirjastosta. Mielestämme tämä on todella ikävä tilanne, varsinkin kun kirjastoauton käyttöaktiivisuus on ollut niin suuri.

Taulukko 2. Päiväkotien yhteistyö paikallisen kulttuuritoimen ja muiden lasten kulttuuria edistävien asiantuntijoiden kanssa

Pelkästään peruspalveluiden tyydyttämiseen pyrkivät kunnat saattavat supistaa taidekasvatuksen tarjoamista, jolla voi olla seurauksena lapsille tarjottavan henkisen tuen väheneminen. Usein kunnat joutuvat miettimään sitä, mikä on hyvää peruspalvelua ja mitä se sisältää. (Laukka, 5.) Koriantereilla ja Kaneleilla toivottaisiin työnantajan tukevan heitä siten, että he voisivat tehdä enemmän konsertti- ja teatterivierailuja tai vastaa-vasti heidän päiväkodeissaan vierailisi esiintyjä.

Yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä on tukea lapsia olemaan aktiivisia kuntalaisia, jotka haluavat vaikuttaa asuinympäristöönsä. 2000-luvun alussa mahdollistui lain puitteissa kansalaisten osallistuminen elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon. Miksi emme siis tukisi lasten kasvamista aktiivisiksi vaikuttajiksi? Tutkimusretkillä voimme lasten kanssa selvittää sitä, mikä on heidän mielestä esteettisesti kaunista ja mitä he haluaisivat omaan lähiympäristöönsä. Lapsilta saadut vastaukset voidaan dokumentoida ja vies-

tittää päättäjille. Lasten mielipiteitä voidaan hyödyntää esimerkiksi suunnitteluprojektissa päiväkodin pihan parantamiseksi. (Liimola, 18.)

Taide auttaa näkemään maailmaa erilaisin tavoin. Taiteilija esittää kuvaamastaan kohteesta oman näkemyksensä. Yhteiskunta, joka vähentää taidekasvatusta, heikentää tällä valinnallaan kansalaistensa erilaisuuden ymmärtämisen valmiuksia. Taiteen harjoittamisen ja kokemisen seurauksena valmius kunnioittaa ihmisten ja ilmiöiden erilaisuutta harjaantuu. Ellei tätä pääse tapahtumaan, ei tilannetta pystytä korjaamaan pelkästään tietoiskuilla muiden kulttuurien kunnioittamisesta. Tämä johtuu siitä että tieto ei mene niin sanotusti perille, jos taito hyväksyä erilaisia näkökulmia ei ole kehittynyt. On kuitenkin tärkeää huomata, että taide ei pelkästään riitä. Toisenlaisuuden kunnioitus ja suvaitsevaisuus kasvaa kaikkien kolmen osa-alueen; etiikan, tieteen ja taiteen vuorovaikutuksessa. (Venkula 2003, 55–57.)

5. METODOLOGINEN OSUUS

5.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmän esittelyä

Opinnäytetyömme aihe on taide osana varhaiskasvatusta, taidekasvatus Kemin päiväkodeissa. Tavoitteenamme oli selvittää kuinka usein ja millä tavoin eri taidemuotoja käytetään Kemin päiväkodeissa sekä mitkä ovat kasvatustavoitteet niiden toteuttamisen takana. Halusimme myös selvittää, mitkä asiat vaikuttavat eri taidemuotojen käyttöaktiivisuuteen. Valitsimme kohderyhmäksi 3 – 5-vuotiaiden lasten kanssa työskentelevät lastentarhanopettajat.

Tutkimuksen lähtökohtana toimii tutkimusongelma, joka sisältää kysymyksiä. Näihin kysymyksiin tutkimuksella haetaan vastauksia. (Uusitalo, 1991, 50.) Tutkimuskysymyksiä meillä oli kaksi, jotka muovautuivat koko opinnäytetyöprosessin ajan sen mukaan miten pitkälle pääsimme analyysin tulkinnessa. Aluksi yhtenä tutkimuskysymyksenä oli Miten valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma vastaa käytäntöä taidekasvatuksen osalta?

- Millaiset lapsille asetetut tavoitteet vaikuttavat lastentarhanopettajien työskentelyyn taidekasvatuksen osalta?
- Kuinka aktiivista ja tiedostettua eri taidemuotojen käyttö on lastentarhanopettajien työskentelyssä Kemin päiväkodeissa?

Halusimme tehdä opinnäytetyömme nimenomaan lastentarhanopettajien näkökulmasta. Pidämme tätä näkökulmaa tärkeänä, sillä tulemme itse työskentelemään lastentarhanopettajina ja tulevaisuudessa meillä on yhdessä lastenhoitajien kanssa mahdollisuus vaikuttaa taidemuotojen toteutumiseen ryhmässään. Lastentarhanopettajat useimmiten suunnittelevat ja ohjaavat taidekasvatusta. Heidän valinnat ja mielenkiinnon kohteet vaikuttavat siihen, miten paljon taidekasvatukseen panostetaan. Halusimme opinnäytetyön avulla saada itsellemme ajatuksia ja välineitä tulevaan työhön. Opinnäytetyösämme on alusta asti kulkenut mukana valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Koimme tämän olevan keskeinen näkökulma opinnäytetyöhömme, koska se ohjaa päiväkotien toimintaa.

Opinnäytetyömme on suurimmaksi osaksi laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Se sisältää monia erilaisia tapoja kerätä esimerkiksi aineistoa ja tehdä analyysiä. Kaikille yhteistä on kuitenkin elämän tutkiminen. Kun tutkimus suunnitellaan ja toteutetaan hyvin, on mahdollista saada monipuolisesti tietoa ilmiöön liittyvistä syy-seuraussuhteista sekä ilmiön luonteesta. Laadullinen tutkimus on pitkälti aineistolähtöistä, vaikka se ei sitä kokonaan olekaan. Niin kuin ei määrällinenkään tutkimus ole pelkästään teorialähtöistä. Laadullisessa tutkimuksessa on aina mukana myös jonkin verran määrällisiä elementtejä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Opinnäyteyössämme käytetyt haastattelut kuuluvat laadulliseen tutkimukseen. Tämän valitsimme käyttöömmeksi siksi, että saisimme aineistoon enemmän lastentarhanopettajien kokemuksia ja ajatuksia heidän työstään. Avoimet kysymykset mahdollistivat tämän myös kyselyissä. Kyselystä meiltä löytyi myös vaihtoehtokysymyksiä, koska koimme tällä voivamme kerätä paremmin taidemuotojen käyttöaktiivisuuden päiväkodeissa ja päiväkotien yhteistyöaktiivisuuden eri tahojen kanssa. Pelkillä vaihtoehtokysymyksillä emme olisi saaneet niin laajaa ja mielenkiintoista aineistoa kerättyä. Pääpaino kyselyssä oli tämän takia vapaamuotoisilla vastauksilla.

Tutkimusmenetelminä käytimme suullista haastattelua ja kyselykaavaketta. Halusimme haastatella kahden päiväkodin lastentarhanopettajia, jotta voisimme niissä haastatteluisa käydä opinnäytetyömme aihetta laajemmin ja syvemmin läpi. Ajattelimme, että keskustelujen kautta saattaisi nousta esille asioita, joita emme ole huomanneet ottaa huomioon kyselyissä ja saisimme tällöin mahdollisuuden kysyä tarkentavia lisäkysymyksiä. Kyselykaavakkeet lähetimme kaikkiin muihin Kemin kaupungin päiväkoteihin lukuun ottamatta näitä kahta, joissa kävimme paikan päällä haastattelemassa lastentarhanopettajia. Halusimme saada mahdollisimman todenmukaisen kuvan Kemin päiväkotien taidekasvatuksesta ja tämän takia otimme opinnäytetyöhömme mukaan kaikki päiväkodit. Ottamalla huomioon kaikki päiväkodit, pyrimme saamaan mahdollisimman laajan otannan. Kyselykaavakkeemme sisältää avoimia- ja monivalintakysymyksiä. Kyselylomakkeemme on siis puolistrukturoitu. Monivalintakysymyksillä pyrimme selvittämään kuinka usein päiväkodit käyttävät toiminnassaan eri taidemuotoja sekä millä tavalla päiväkodit toteuttavat yhteistyötä paikallisen kulttuuritoimen ja muiden lasten kulttuuria edistävien asiantuntijoiden kanssa.

5.2 Tutkimusjoukko ja tutkimusaineiston kerääminen

Aineiston keräsimme haastattelemalla kahden Kemin kaupungin päiväkotien lastentarhanopettajia, joissa paikalla oli yhteensä neljä haastateltavaa. Ensimmäinen haastattelu kesti tunnin ja viistoista minuuttia ja toinen haastattelu tasan tunnin verran. Kyselylomakkeet (Liite 3) lähetimme kymmenen päiväkodin lastentarhanopettajille, jotka työskentelevät 3-5 -vuotiaiden ryhmissä. Vastauksia tuli yhteensä kahdeksan. Kyselylomakkeet päädyimme lähettämään postitse. Lähetimme kymmeneen päiväkotiin kirjekuoret, jotka sisälsivät saatekirjeen, kyselylomakkeen ja palautuskuoren, joka oli varustettu toisen opinnäytetyöntekijän osoitteella ja postimerkillä. Niin lähetys- kuin vastauskirje-kuoriinkin valitsimme värikkäät ja erikoiset postimerkit herättämään mielenkiintoa vastaajissa. Saatekirjeessä (Liite 1) esittelimme itsemme ja opinnäytetyömme tarkoituksen. Kerroimme milloin työmme on valmis ja mistä sen pystyy lukemaan. Kirjeen loppuun liitimme vastausohjeet. Kyselyt lähetimme toukokuun alussa vuonna 2012. Vastausaikaa annoimme toukokuun loppuun asti. Saatekirjeessä kerroimme, että arvomme vastanneiden päiväkotien kesken herkkukorin. Tämän laitoimme houkutteeksi, jotta saisimme enemmän vastauksia. Arvonta tapahtuu lokakuun lopussa. 24. päivä toukokuuta lähetimme kyselyistä muistutussähköpostit päiväkotien johtajille, joihin liitimme kyselymme mukaan. Siihen mennessä olimme saaneet kolme vastausta. Halusimme kuitenkin vielä varmistaa, että kirjeet olivat menneet kaikille perille. Viimeiset vastaukset tulivat toukokuun lopulla.

Haastattelut toteutimme teemahaastatteluina. Rakensimme haastattelurungon (Liite 2) niille pohjaksi. Siihen kokosimme ne teemat, jotka tahdoimme käydä läpi haastattelujen aikana. Tarkoituksena oli siis käydä vapaamuotoista keskustelua näiden teemojen pohjalta pitäen kuitenkin huolta siitä, että kaikki aiheet tulee käytyä läpi. Mielestämme tämä oli hyvä haastattelumuoto, koska se mahdollisti lisäkysymysten tekemisen ja lastentarhanopettajien oman äänen kuuluviin tulemisen. Lähetimme haastattelurungon etukäteen lastentarhanopettajille luettavaksi, jotta he voisivat valmistautua kysymyksiin etukäteen. Molemmat haastattelut nauhoitimme.

5.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Huomioimme eettisen puolen työssämme siten, että pyrimme säilyttämään päiväkotien anonymiteetin. Kyselyihin vastattiin ilman vastaajan tai päiväkodin nimeä. Haluamme näin pitää huolen siitä, että mekään opinnäytetyöntekijöinä emme saa tietää mistä päiväkodeista vastaukset tulevat ja ketkä lastentarhanopettajat ovat ne kirjoittaneet. Työhömmme olemme nimenneet vastanneet lastentarhanopettajat uudelleen ainoastaan selkeyttääksemme työtä. Tutkimuksen luotettavuuteen voi vaikuttaa se, että olimme molemmat Kemin kaupungin päiväkodeissa harjoittelussa vuoden 2012 alussa. Tällä kokemuksella voi olla vaikutusta joihinkin pohdintoihimme ja ajatuksiimme. Tiedostimme tämän koko opinnäytetyöprosessin ajan ja pyrimme huomioimaan sen, että perustamme opinnäytetyön keräämämme aineiston pohjalle.

Tutkijan tulee ottaa huomioon yhteiskunta ja tähdätä luotettaviin tuloksiin. Tarkoituksena on yrittää jo etukäteen estää tulosten väärinkäyttöä ja virheellisiä tulkintoja. Tutkijan tulee huomioida kohdehenkilöt siten, että tutkimus perustuu heidän suostumukseensa. Tutkimustuloksia voi käyttää ainoastaan siihen tarkoitukseen mihin on saatu lupa. (Uusitalo 1991, 30-31.) Teimme hankkeistamissopimuksen (Liite 4) Kemin kaupungin päivähoiton kanssa ja hankimme tutkimusluvan opinnäytetyötämme varten. Kemin päivähoiton johtaja välitti tutkimuslupamme niihin päiväkoteihin etukäteen, joihin tulimme olemaan yhteydessä haastatteluiden tiimoilta. Hankkeistamissopimuksesta olemme piilottaneet yhteistyössä toimivien päiväkotien nimet, jotta ne eivät paljastu opinnäytetyömme liiteosistakaan. Lähetimme haastateltaville etukäteen myös haastattelun aiheet. Kyselyiden saatekirjeisiin kirjoitimme, että kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Pyrimme opinnäytetyössämme kuvaamaan tarkasti kaikki opinnäytetyöprosessin vaiheet. Olemme pyrkineet opinnäytetyömme aikana huolellisuuteen. Olemme tietoisia siitä, mihin kaikkialle aineistoa on tallennettuna. Kun opinnäytetyömme on valmis, hävitämme kaiken keräämämme ja tallentamamme aineiston asianmukaisesti.

Lukijan tulee nähdä tekstistä, milloin ajatus on lainattu ja milloin se on tekijän oma. On eettisesti väärin esittää kirjasta tai aineistosta lainattua tekstiä omanaan. (Uusitalo 1991, 32.) Olemme huolehtineet lähdemerkinnöistä alusta asti teoriaa kirjoittaessa. Olemme kirjanneet niitä niin tekstiin kuin lähdeluetteloonkin. Olemme myös pyrkineet pitämään huolen siitä, että tutkimusaineisto ja oma tekstimme erottuvat toisistaan.

5.4 Analyysimenetelmä ja analyysin tekeminen

Laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä on sisällönanalyysi. Sen voi liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin ja sitä voidaan käyttää yksittäisenä metodina sekä väljänä teoreettisena kehyksenä. Se sopii monenlaisiin tutkimuksiin. Analyysiin kuuluu useita eri vaiheita, joista on tehty eri tulkintoja. Aluksi aineistosta tulee valita ne asiat, jotka näkyvät tutkimuksen tarkoituksessa, tutkimusongelmassa tai tutkimustehtävässä. Me pyrimmekin koko analyysin ajan keskittymään siihen, että poimimme ne asiat työhömme jotka liittyvät tutkimuskysymyksiimme. Seuraavaksi aineisto tulee litteroida tai koodata. Haastatteluja teimme kaksi, joten jaoin molemmille litteroitavaksi yhden haastattelun. Kolmannessa vaiheessa aineisto luokitellaan, teemoitetaan tai tyypitellään. Luokittelu on näistä yksinkertaisin tapa. Siinä aineisto luokitellaan ja laskekaan monta kertaa mikäkin luokka tulee esiin aineistossa. Teemoittelu on samantapaista kuin luokittelu, mutta siinä keskitytään siihen, mitä kustakin teemasta on sanottu. Kummasakaan lukumäärillä ei ole laadullisessa tutkimuksessa merkitystä. Tyypittelyssä aineisto ryhmitetään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93-95.) Jaoin teorian teemoihin, joiden alle luokittelimme keräämämme aineiston.

Analyysivaihetta aloittaessamme päätimme koota teorian ja aineiston yhteen konkreettisesti esille sellaiseen tilaan, josta sitä ei tarvitse analyysiä tehdessämme poistaa. Tilaksi valitsimme yhden ison seinän keittiöstä työskentelypöydän läheltä. Halusimme tällä selkeyttää työskentelyämme. Teorian keskeiset teemat kirjoitimme lapuille, jotka sijoitimme eripuolille seinää. Teemojen alle sijoitimme kyselyistä saadut vastaukset. Tulostimme litteroidut haastattelut ja lajittelimme ne myös teemojen alle. Kirjoitimme ajatuksiamme pienille lapuille, joita liimailimme seinälle. Käytimme villalankaa apunamme yhdistäen sillä eri teemoja ja vastauksia. Tämän tehtyämme aloimme siirtää seinältä aineistoa ja analyysiä opinnäytetyöhömme tekstin muotoon.

Opinnäytetyömme kokoamisessa olemme käyttäneet spiraalimallia. Sen huomioimme myös tässä analyysivaiheessa. Spiraalimallissa teoria, aineisto ja analyysi vuorottelevat tasaisesti läpi opinnäytetyön. Kun aloimme liittää teoriaan aineistoa, oli meille luontevaa samaan aikaan liittää analyysiä tekstiin. Tämän mallin takia opinnäytetyössämme ei ole erikseen analyysiosiota, vaan tulosten analysointi ja pohdinta on sijoitettuna tekstiin.

5.5 Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Opinnäytetyötä emme ole tehneet alusta asti yhdessä. Alun perin päätimme omat aiheemme vuoden 2011 loppupuolella. Elina valitsi aiheekseen taidekasvatuksen varhaiskasvatuksessa. Päätimme alkaa toistemme opponoijiksi. Opponoidessamme toistemme tutkimussuunnitelmia ja työskennellessämme kursseilla yhdessä, huomasimme yhteistyömme toimivan todella hyvin. Molemmat tekivät opinnäytetyötä tahoillaan, kunnes huhtikuun alussa erään koulupäivän aikana kävimme keskustelua molempien töiden tilanteista. Elina oli tähän mennessä etsinyt teoriaan kirjalähteitä ja hankkeistanut työn Kemin kaupungin kanssa. Tässä vaiheessa tarkoituksena oli vain haastatella kahden päiväkodin henkilökuntia. Päädyimme keskustelun päätteeksi tekemään opinnäytetyön yhdessä Elinan aloittamasta aiheesta. Päätimme kerätä aineiston laajemmin ja päädyimme kahteen haastatteluun sekä kyselykaavakkeisiin. Aihe valikoitui nykyiseksi, kun pohdimme mitä opinnäytetyöltä tahdomme. Halusimme molemmat opinnäytetyömme aiheen liittyvän varhaiskasvatukseen, koska tahdomme molemmat tulevaisuudessa työskennellä lastentarhanopettajina. Halusimme opinnäytetyön avulla perehtyä johonkin varhaiskasvatuksen osa-alueeseen syvemmin ja saada työvälineitä käytäntöön. Opinnäytetyön halusimme tehdä aiheesta, jota voidaan hyödyntää käytännössä. Olemme molemmat kiinnostuneita taideaineista myös vapaa-ajalla, joten aihe tuntui mielenkiintoiselta sekä sellaiselta, johon haluaisimme perehtyä syvemmin. Molemmista tuntui siltä, että haluammekin tehdä opinnäytetyön kahdestaan. Koimme tällä tavalla saavamme enemmän ideoita ja ajatuksia työskentelyyn. Uskoimme myös, että opinnäytetyö valmistuisi näin vauhdikkaammin ja siitä tulisi sisällöllisesti kattavampi.

Parityöskentely on ollut hyvä ratkaisu. Olemme olleet toistemme tukena ja käyneet monia mielenkiintoisia sekä opettavaisia keskusteluja aiheeseen liittyen. Näin olemme saaneet työhön kerättyä kattavammin näkökulmia ja ajatuksia. Välillä olemme olleet eri mieltä asioista, mutta olemme tehneet päätökset aina yhdessä sopuisasti. Olemme onnistuneet tekemään opinnäytetyön valmiiksi ilman riitoja, koska olemme molemmat tahoillamme joustaneet. Olemme tukeneet toisiamme monissa tilanteissa. Esimerkiksi haastattelutilanteisiin oli helpompi mennä yhdessä. Olemme tehneet suurimman osan työstämme yhdessä, mutta osan tehtävistä olemme jakaneet. Asumme eri paikkakunnilla, joten suurimmaksi ja tärkeimmäksi työvälineeksi meille on noussut videopuhelut. Internetin välityksellä olemme luoneet tietokoneidemme välillä videopuhelun, jonka avulla

työskentely on onnistunut yhtä hyvin kuin kasvotustenkin. Välillä aikataulujen yhteensovittaminen on ollut haastavaa.

Yhteistyöhön päädyttyämme aloimme kiireesti töihin, koska tahdoimme toteuttaa aineiston keruun kevään 2012 aikana ennen päiväkotien kesälomia. Halusimme kuitenkin jättää päiväkodeille aikaa vastata kyselyihin rauhassa. Kirjoitimme teoriaa yhdessä ja erikseen reipasta vauhtia. Kirjoja oli kerättyä paljon ja lainasimme niitä sitä myöten lisää, kun tarvetta ilmeni. Teorian kirjoittaminen oli todella mukavaa silloin, kun kirja oli helposti luettava ja mielenkiintoinen. Välillä törmäsimme lähteisiin, jotka olivat vaikealukuisempia. Tällöin pähkäilimme pitkäänkin saman kirjan parissa yrittäen löytää sen keskeiset ajatukset. Teoriaa kirjoitimme enimmäkseen niin, että toinen saneli ja toinen kirjoitti. Tämän koimme sujuvaksi ja nopeaksi tavaksi tuottaa tekstiä. Huomasimme kuitenkin, että emme mitenkään saisi koko teoriaa valmiiksi ennen haastatteluiden ja kyselyiden toteuttamista. Päädyimme siis muuttamaan taktiikkaamme perehtymällä aiheeseen lukemalla ja keskustelemalla teemoista yhdessä. Kokosimme keskeiset teemat ja näkökulmat ylös, joiden pohjalta rakensimme haastatteluiden rungon sekä kyselylomakkeen. Lomakkeet lähtivät postiin tarpeeksi ajoissa. Ensimmäinen haastattelu jännitti meitä ja huomasimme asioita, joita emme olleet huomanneet laittaa haastattelurunkoon. Kävimme siis asioita läpi hieman laajemmin, kuin olimme suunnitelleet. Seuraavaa haastattelua varten lisäsimme nämä puuttuvat asiat paperille. Toinen haastattelu sujuikin rennommin, kun oman äänen nauhoittaminen ei jännittänyt niin paljoa. Oli mukava huomata, että osa haastateltavista oli valmistautunut haastatteluun miettimällä teemoja läpi etukäteen. Haastattelut saimme litteroitua kevään aikana, mikä vei yllättävän paljon aikaa. Ennen kesäloman alkamista jaoimme teorian teemoja molemmille kirjoitettavaksi. Lainasimme myös kirjastoista kaikki kirjat, jotka liittyivät jotenkin meidän aiheeseemme. Olemme käyneet paljon eri materiaaleja läpi opinnäytetyöprosessin aikana.

Kesän aikana emme juuri ollenkaan tehneet opinnäytetyötä yhdessä. Molemmat kävivät kesätoissa ja yhteistä aikaa oli vaikea löytää. Elokuun alussa jatkoimme yhdessä kirjoittamista, kun kesätyöt olivat ohi. Tällöin tuntui, että olimme pitäneet liian pitkän tauon. Monet asiat olivat unohtuneet. Yhdessä aloimme käydä läpi sitä mihin olimme jääneet ja jatkoimme teorian kirjoittamista. Pian huomasimme teoriaa olevan liian laajasti ja sen tiivistämiseen menikin monta päivää. Oleellisten asioiden löytäminen oli välillä hankalaa. Lisäksi pelkän teorian kirjoittamiseen tuhlasimme liian paljon aikaa ja energiaa.

Syksyllä koulun alettua aika opinnäytetyön työstämiseen tuntui olevan todella vähissä ja tekemistä oli paljon jäljellä.

Syyskuussa 2012 otimme aineiston esille. Kokosimme sen yhden huoneen seinälle näkyville. Poimimme teorian teemat otsikoiksi ja leikkelimme sekä kiinnitimme niiden alapuolelle aineiston sinitarralla. Etsimme yhteyksiä asioiden väliltä ja yhdistimme niitä villalangalla. Muistilapuilla kirjoitimme ajatuksia, yhteyksiä ja pohdintoja seinällä olevaan niin sanottuun karttaamme. Tämän pohjalta aloimme liittää tutkimustuloksia ja analyysia teorian sekaan. Opinnäytetyötä kootessamme huomasimme, että olisi ollut hyvä kirjoittaa teoria valmiiksi ennen haastatteluiden tekemistä. Näin olisimme huomanneet kerätä aineistoa joistain teemoista enemmän. Aineiston ja analyysin liittämisvaiheeseen olisimme voineet varata enemmän aikaa, koska se olikin paljon työläämpi kuin luulimme. Opinnäytetyömme teimme spiraali-mallilla, jonka huomasimme todella mieluisaksi toteutustavaksi. Siinä saimme liittää teoriaan aineiston ja analyysin yhtä aikaa. Tällä tavalla saimme liitettyä ajatuksemme ja analyysimme työhön saman tien kun sitä syntyi aineiston lisäämisen aikana. Lokakuun loppupuolella olimme saaneet kaiken aineiston ja analyysin liitettyä opinnäytetyöhömmme.

Loppuajasta opinnäytetyöprosessissamme tuli kiire. Siirsimme useaan otteeseen opinnäytetyön palautusta, koska huomasimme siitä vielä puuttuvan tärkeitä asioita. Alun perin olimme ajatelleet palauttaa työmme paria kuukautta ennen viimeistä päivää, mutta loppujen lopuksi työ lähti viimeisimpinä palautuspäivinä arvioitavaksi. Loppu ajasta meillä oli vaikea löytää yhteistä aikaa, koska syksyllä kävimme molemmat opiskeluun liittyvässä harjoittelussa. Tämän takia jaoimme tehtäviä, joita teimme erillämme. Elina kokosi metodologisen osuuden ja tiivistelmän. Hanna keskittyi lisäämään loput aineistot ja analyysit opinnäytetyöhön sekä kirjoitti pohdintaa.

Opponijiamme emme ole opinnäytetyöprosessin aikana hyödyntäneet niin hyvin, kuin olisi voinut. Kevään aikana hyödynsimme heitä muutamaaan otteeseen, kun rakensimme kyselylomaketta ja haastattelujen runkoa. Tällöin heiltä sai hyvää ja rakentavaa palautetta. Kuitenkin kahdestaan tehdessämme olemme lukeneet toistemme kirjoittamia osioita kriittisesti. Olemme korjailleet toistemme kirjoitusvirheitä ja kyseenalaistaneet tekstin sisältöjä.

Opinnäytetyöprosessin aikana perehdyimme aiheeseemme eri tavoin itse työn tekemisen lisäksi. Olemme seuranneet paljon lehtiä ja poimineet ylös taidekasvatukseen liittyviä artikkeleita. Keväällä kävimme koulussa kurssin, joka liittyi taidekasvatukseen. Sieltä osasimme kerätä itsellemme hyviä lähdevinkkejä ja ajatuksia opinnäytetyötämme varten. Toteutimme kurssin aikana eräässä päiväkodissa projektin, joka sisälsi draamaa ja kuvataidetta. Pääsimme siis itse kokeilemaan, miten taidekasvatusta voisi käytännössä toteuttaa. Huhtikuussa kävimme tanssikoulu Stagella Torniossa seuraamassa 5-6 – vuotiaiden tanssituntia. Halusimme tämän kautta saada ajatuksia siihen, millaista tanssi ja luova liikunta voisi olla päiväkodissa. Tunti koostui nimenhuudosta, erilaisten liikkeiden harjoittelusta, tanssiosiosta, liikuntaleikistä ja loppupiiristä, jossa kerrattiin tunnilla opittuja liikkeitä. Kokonaisuus oli mielestämme hyvä ja monet jutut helposti sovellettavissa päiväkotiympäristöön.

Mielestämme opinnäytetyöprosessi oli todella opettavainen, koska se sai meidät tarkkailemaan varhaiskasvatusta ja taidekasvatusta aivan erillä tavalla kuin aiemmin. Olemme oppineet sen, miten paljon eri taidemuodoilla lasta voidaan kasvattaa. Olemme myös saaneet paljon työvälineitä käyttöömmekirjallisuuteen ja aineistoon perehtymällä. Kyselykaavakkeen viimeisen kysymyksen vastauksia emme liittäneet työhömmekukaan, koska emme kokeneet niitä tarpeelliseksi työmme kannalta. Nämä hyvät ideat ja vinkit eri taidemuotojen toteuttamisesta aiomme kuitenkin säilyttää itsellämme ja hyödyntää niitä tulevaisuudessa työskennellessämme lasten kanssa. Työn avulla olemme tulleet tietoisiksi siitä, kuinka monet asiat vaikuttavat taidekasvatuksen toteuttamiseen päiväkodeissa.

6. POHDINTA

Kaikista taidekasvatuksen osa-alueista emme saaneet saman verran aineistoa kerättyä. Suosituimmista taidemuodoista haastatteluissa keskusteltiin eniten. Näitä olivat kuvataide, kädentaidot, musiikki ja kirjallisuus. Kyselykaavakevastauksissa näkyi tämä sama ilmiö. Tämä mielestämme johtuu juuri siitä, että ne ovat lastentarhanopettajille tutuimpia muotoja ja niitä käytetään eniten. Tanssista, luovasta liikunnasta ja draamasta aineistoa tuli huomattavasti vähemmän. Vähiten aineistoa kertyi tanssista. Pohdimme pitkään sitä, joudummeko jättämään nämä muodot työstämme pois kokonaan. Tähän emme kuitenkaan päätyneet, koska mielestämme juuri näistä muodoista tarvitaan enemmän tietoa. Opinnäytetyöllämme haluamme tuoda nämä vieraammat osa-alueet päiväkotien tietoisuuteen. Tästä syystä nämä muodot työssämme ovat enemmän teoriapainotteisia.

Kysymyksen numero seitsemän asettelussa saattoi olla jotain epäselvyyttä, sillä ainakin yksi vastaaja oli epävarma siitä oliko ymmärtänyt kysymyksen oikein. Kyselymme kysymysten asettelutyö saattoi vaikuttaa vastauksiin rajoittavasti, mutta mielestämme silti niihin olisi voinut vastata laajemminkin. Aineistoa olisimme kaivanneet enemmän luovuudesta, dokumentoinnista, sadutuksesta ja valokuvauksesta. Kysymyksiä olisimme voineet tämän takia muokata erilaisiksi ja kattavammiksi. Totesimme päivähoiton henkilöstöllä olevan eri käsityksiä siitä, mitä kaikkea draama sisältää ja kuuluuko rakentelu kädentaitoihin. Lisäksi eräs vastaaja laski sadutuksen erilliseksi toiminnaksi, eikä sisällyttänyt sitä kirjallisuuteen. Samanlainen kysely olisi mielenkiintoista toteuttaa toisenkin kunnan päiväkoteihin ja vertailla kahden eri kunnan päivähoiton vastauksia keskenään.

Teematyöskentely tuli esille kaikilla muilla osa-alueilla paitsi draaman ja tanssin sekä luovan liikunnan osa-alueilla. Se ilmeni myös yhdessä kyselyssä, jossa lastentarhanopettaja kertoi pitävänsä teematyöskentelyssä ja siksi käyttävän sitä. Teimme myös huomion, että mielikuvituksen tukeminen tuli vastauksissa esille vain kirjallisuuden alueella ja siinäkin vain yhdessä vastauksessa. Luovuuden tukeminen mainittiin kertaalleen tanssiin ja luovaan liikuntaan liittyen. Rakensimme analysointi vaiheessa keittiön seinään niin sanotun CSI-seinän ja vedimme lankoja asioiden välille, jotka linkittyivät toisiinsa. Näitä lankoja vedellessämme teimme huomion siitä, miten peruskokemus linkittyy kaikkiin taiteen osa-alueisiin. Tämän takia koemme, että peruskokemusta on hyvä

käydä teoriassa läpi. Ilman tämän seinän rakentamista emme luultavasti olisi kokeneet asian tiimoilta yhtä valtavaa ahaa elämystä.

Tuloksista ilmenee erinäisiä tekijöitä, jotka rajoittavat taidemuotojen käyttöä päiväkodeissa. Löytyy myös paljon niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat taidemuotojen tai tietyn muodon monipuolisen hyödyntämisen päiväkotien arjessa. Olemme huomanneet, että lastentarhanopettajat kaipaisivat tukea työnantajaltaan muun muassa koulutusten muodossa. Haastattelussa käy ilmi, että päiväkotien tilat ovat rajalliset. Monissa paikoissa niitä ei ole ollut mahdollista päivittää tämän päivän tarpeisiin. Mielestämme tuloksista kuitenkin ilmenee lastentarhanopettajien halukkuus mahdollistaa erilaiset toiminnot niissä tiloissa, jotka ovat käytössä. Vastauksista löytyy myös eroja. Osa lastentarhanopettajista on sitä mieltä, että heillä on riittävästi välineitä toteuttaa esimerkiksi kuvataidetta, kun taas osa kaipaasi enemmän tarvikkeita. Voisiko tämä ero johtua siitä, että lastentarhanopettaja, joka on perehtynyt enemmän kuvataiteeseen, osaisi käyttää monipuolisemmin eri materiaaleja ja tämän takia toivoisi niitä. Mietimme myös sitä, että päiväkodit saattavat painottaa eri asioihin tilatessaan tarvikkeita.

Kävimme opinnäytetyöprosessin aikana havainnoimassa 5 – 6 -vuotiaiden lasten tanssintuntia Torniossa tanssikoulu Stagella. Halusimme saada käsityksen, millaista tanssi voisi päiväkodeissa olla. Mietimme sitä, että käyttäisivätkö päiväkodit enemmän tanssia, jos hekin saisivat paremman käsityksen siitä, mitä se voisi olla. Tunneilla harjoiteltiin eri liikkeitä ja tanssittiin jo ennestään tuttua tanssikoreografiaa läpi. Suurin osa liikkeistä oli hyvin sovellettavissa päiväkoteihin ja niitä voidaan hyödyntää muun muassa harjoittellessa luistelua tai ihan tavallisten pihaleikkien yhteydessä. Mielestämme liikkeiden ei tarvitsisi päiväkodissa olla niin ammattimaisia. Aikuiset voisivat myös keksiä uusia liikkeitä yhteistyössä lasten kanssa. Näitä kehiteltyjä liikkeitä voitaisiin yhdistellä ja luoda niistä musiikkiin sopiva kokonaisuus. Tanssitunnin musiikit olivat lasten mielenkiintoa ja liikkumisen halua herätteleviä. Mielessämme kävikin, että pelkästään musiikin soimaan laittaminen voisi toimia pohjana luovalle liikkumiselle ja tanssille. Lapsia voisi kannustaa kuuntelemaan musiikkia ja liikkumaan vapaasti sen tahtiin. Aikuinen taas voi ohjata liikkumisen dynamiikkaa vaihtelemalla eri tempoista musiikkia. Tilan koolla, peileillä ja valaistuksella huomasimme myös olevan vaikutusta. Jokaisella lapsella oli tarpeeksi tilaa liikkua, peleistä lapsi pystyi seuraamaan oman kehonsa liikkeitä ja hämärtämällä valaistusta saatiin tunnelmaa. Mielestämme juuri valaistusta muuttamallaakin voisi saada aremmat lapset mukaan liikkumaan.

Opinnäytetyön aikana olemme oppineet paljon. Olemme oppineet ymmärtämään, miten taidekasvatus tukee lapsen myönteisen minäkuvan ja persoonan kehitystä, miten sen kautta voidaan keskustella asioista, joista muuten on hankala puhua. Lisäksi sisäistimme sen kuinka vähän yksittäinen taidetilanne vaatii. Talvisin taidetta voi tehdä ilmaiseksi ulkona, hyödyntämällä lunta ja mielikuvitusta. Kaiken ei aina tarvitse olla hienoa ja kallista vaan mielikuvituksen avulla saadaan laadukasta jälkeä sekä mieleenpainuvia kokemuksia. Ideoiden lähdettyä lapsista liikkeelle on oppimismotivaatiokin kohdallaan, aikuisen tarvitsee vain osata olla osana ryhmää ja käyttää lasten luomat tilaisuudet hyväksi.

LÄHTEET

- Bardy, Marjatta (toim). 1995. Kaivolla - taide tiedon lähteenä. STAKES, Jyväskylä
- Baric, Maija. Nukketeatteri taidekasvatuksen ja leikin välineenä. 8-9. Teoksessa Täyttää elämää, Lastentarhanopettajaliitto ry.
- Einon, Dorothy, 2002 & Suomentanut Osmo Ryytty 2003. Luova lapsi, Karisto Oy, Hämeenlinna
- Hakkola, Kirsti & Laitinen Sirkka & Ovaska-Airasmaa Mirja 1991. Lasten taidekasvatus. Kirjayhtymä Oy, Hämeenlinna
- Hakkola, Kirsti & Virsu, Marjut 2000. Entäs jos... Laulava puu ja muita tarinoita teematyöskentelystä, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki
- Heinimaa, Elisse 2004. Mitä näillä kaikilla dokumenteilla tehdään? Lastentarhanopettaja. Luettu 16.8.2012. <http://www.reggioemilia.fi/>.
- Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus, Jyväskylä
- <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/71fd2a3a-e90c-4cbf-8f29-9509b43a15de.aspx>
Luettu 20.09.2012 Sadutus
- Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 2000. Elämää varten. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä
- Jäntti, Leila. Kolme kertomusta valokuvauksesta. 12-13. Teoksessa Täyttää elämää, Lastentarhanopettajaliitto ry.
- Karppinen, Seija & Puurula, Arja & Ruokonen, Inkeri 2001. Taiteen ja leikin lumous. Oy Finn-lectura ab, Helsinki
- Karppinen, Seija. Kädentaidot ja käsityökasvatus. 56-65. Teoksessa Ruokonen, Inkeri & Rusanen, Sinikka & Välimäki, Anna-Leena (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Helsinki
- Lamponen, Esa. Musiikin mahdollisuudet – näkökulma alle kouluikäisten musiikkikasvatukseen. 19-21. Teoksessa Täyttää elämää, Lastentarhanopettajaliitto ry.
- Lastentarha 2011, 11 (5)
- Laukka, Maria. Lapset kulttuurin etuvartiona. 4-5. Teoksessa Täyttää elämää, Lastentarhanopettajaliitto ry.
- Liimola, Anne. Aistit valloillaan lähiympäristöä valloittamaan! 18. Teoksessa Täyttää elämää, Lastentarhanopettajaliitto ry.

- Luoto, Tuula. Sadut ja lastenkirjat antavat avaimia maailmaan ja mielikuvitukseen. 14-15. Teoksessa Täyttää elämää, Lastentarhanopettajaliitto ry.
- Mörk-Huttunen, Maritta 2008. TYÖKALUJA LAPSILÄHTÖISEEN TAIDEKASVATUKSEEN. Reggio Emilian kasvatusnäkemys ja lastentarhanopettajakoulutuksen kuvataidekasvatus. Jyväskylän yliopisto, taiteiden ja kulttuurintutkimuksenlaitos. Pro gradu –tutkielma.
- Piironen, Liisa. Leikkiä ja taidetta päiväkodissa. 6-7. Teoksessa Täyttää elämää, Lastentarhanopettajaliitto ry.
- Rainio, Elina. Draamatarinoiden merkitys lapsuuden taikamaassa. 16-17. Teoksessa Täyttää elämää, Lastentarhanopettajaliitto ry.
- Rintakorpi, Kati. Dokumentointi toiminnan kehittämisen välineenä. 84-89. Teoksessa Ruokonen, Inkeri & Rusanen, Sinikka & Välimäki, Anna-Leena (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Helsinki
- Ruokonen, Inkeri. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. 22-29. Teoksessa Ruokonen, Inkeri & Rusanen, Sinikka & Välimäki, Anna-Leena (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Helsinki
- Ruokonen, Inkeri & Rusanen Sinikka. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. 10-15. Teoksessa Ruokonen, Inkeri & Rusanen, Sinikka & Välimäki, Anna-Leena (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Helsinki
- Rusanen, Sinikka 2007. Taidekasvattajaksi varhaiskasvatukseen. Taideteollinen korkeakoulu, Helsinki
- Rusanen, Sinikka. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. 48-54. Teoksessa Ruokonen, Inkeri & Rusanen, Sinikka & Välimäki, Anna-Leena (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Helsinki
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 24.10.2012.)
- Seretin, Leena 2009. Helenan nuket kertovat tarinoita. Lastentarha 72 (1), 42-43
- Solatie, Jim 2009. Luova lapsi oivaltaa, oppii ja pärjää. Kustannusyhtiö Tammi, Helsinki

- Sutinen, Sirpa 2011. Tanssikaruselli johdatteli kansantanssin poluille. Lastentarha 74 (5), 18-19
- Toivanen, Tapio. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. 30-35. Teoksessa Ruokonen, Inkeri & Rusanen, Sinikka & Välimäki, Anna-Leena (toim.) 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Helsinki
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki
- Uusitalo, Hannu 1991. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. WSOY, Juva
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009. STAKES, Vaajakoski (Gummerus Kirjapaino Oy)
- Venkula, Jaana 2003. Taiteen välttämättömyydestä. Kirjapaja Oy, Helsinki
- Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki

LIITTEET

- Liite 1. Saatekirje
- Liite 2. Suullisten haastattelujen runko
- Liite 3. Kyselykaavake
- Liite 4. Hankkeistamissopimus

Liite 1. Saatekirje

Hei!

Olemme kaksi sosionomi-opiskelijaa, Hanna Kunnari ja Elina Kyllönen, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmasta. Teemme opinnäytetyön aiheesta Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää kuinka valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa toteutetaan Kemin kaupungin päiväkodeissa taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen osalta (musiikki, kuvataide, kädentaidot, luova liikunta/tanssi, draama ja kirjallisuus) sekä minkälaisia kasvatustavoitteita päiväkodeilla on taidekasvatusmuotojen toteuttamisessa. Kohderyhmänämme ovat 3-5 –vuotiaiden lasten päiväkotiryhmät.

Lähetämme kirjalliset kyselyt kymmeneen Kemin kaupungin päiväkotiin. Haastatellamme lisäksi kahden päiväkodin lastentarhanopettajia. Toivoisimme 3-5 –vuotiaiden ryhmissä työskenteleviä lastentarhanopettajia vastaamaan mukana olevaan kyselyymme. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 20 minuuttia. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista.

Tulemme hyödyntämään vastauksianne opinnäytetyössämme. Tutkimusaineisto säilytetään opinnäytetyön valmistumiseen saakka. Tämän jälkeen haastattelu- ja kyselyaineistot hävitetään. Vastaajan henkilöllisyys ei paljastu opinnäytetyön lukijoille. Päiväkoteja ei vertailla keskenään, eivätkä niiden nimet tule julki opinnäytetyössä.

Opinnäytetyömme on tarkoitus valmistua syyskuussa, kuitenkin viimeistään vuoden 2012 loppuun mennessä. Opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa www.theseus.fi.

Vastaamis- ja palautusohjeet:

Vastausohjeet löytyvät kysymysten edeltä. Kyselystä löytyy täydennettäviä lauseita, yksi rasti ruutuun periaatteella täytettävä taulukko sekä avoimia kysymyksiä. Lähetä vastauskaavake mukana olevassa kirjekuoressa toukokuun loppuun mennessä. Kuoressa on opinnäytetyön tekijän osoite ja postimerkki valmiina.

Kiitämme teitä jo etukäteen vastauksistanne! Arvomme vastanneiden päiväkotien kesken pienen herkkukorin kahvihetkeenne. 😊

Liite 2. Suullisten haastattelujen runko

- Mikä on koulutustaustasi ja milloin olet valmistunut?
- Kuinka pitkään olet työskennellyt lastentarhaopettajana?
- Miten valmiutesi taidekasvattajana on muuttunut työvuosien aikana ja mitkä tekijät muutokseen ovat vaikuttaneet?
- Millä tavoin omat taidekokemukset ja – mieltymykset näkyvät työssäsi lasten kanssa?
- Mitä taidekasvatusmuotoa/muotoja käytätte muita muotoja enemmän ja vastaavasti mikä jää vähemmälle huomiolle? Mistä arvelette tämän johtuvan? (luova liikunta, tanssi, draama, musiikki, kädentaidot, kuvataide, kirjallisuus)
- Millaisia muutoksia Kemin kaupungin ja oman päiväkotinne varhaiskasvatussuunnitelmiin pitäisi mielestänne tehdä taidekasvatuksen osalta, jotta taidekasvatus tulisi huomioiduksi monipuolisesti?
- Millä keinoin haluaisitte työnantajanne tukevan työyhteisöänne, jotta taidelähtöisten menetelmien käyttö olisi säännöllistä ja monipuolista? millaista koulutusta olette saaneet taidekasvatuksesta ja onko se mielestänne riittävää?

Valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuvat kysymykset

- Millä tavoin toiminnassanne toteutuu seuraavat taiteen osa-alueet? Millaisia kasvatustavoitteita niiden osalta on lapsille asetettu?
  - Luova liikunta ja tanssi (Luova liikkuminen musiikin tahtiin, eri välineiden hyödyntäminen..)
  - Kuvataide ja kädentaidot (Askartelu, maalaaminen, taidekuvien tarkastelu, piirtäminen, muovailu, ompelu, puutyöt, rakentaminen..)
  - Draama (Näytteleminen, teatteri, lasten omat esitykset, tunteet, unelmat, teatteriretket, prosessidraama..)
  - Musiikki (Soittaminen, laulaminen, eläytyminen, musiikin kuuntelu, musiikki-leikit, laululeikit..)
  - Kirjallisuus (Kirjat, lorut, sadut, tarinat, lasten omat jutut..)

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan näin: ”Lapsella tulee olla mahdollisuus toimia monipuolisesti taiteen eri alueilla, ja hänen tulee saada esimerkiksi maalata, piirtää, soittaa, laulaa, rakentaa, näytellä, tanssia, nikkaroida, askarrella, omella, kuunnella tai keksiä satuja ja runoja.”

- Millä tavoin huomioitte lasten mielenkiinnot, tiedot ja taidot sekä samalla monipuolisen toiminnan?
  - Milloin toimintanne on ohjattua ja missä tilanteissa annatte lapsille vapaat kädet toteuttaa ja improvisoida? Miten tämä näkyy käytännössä?
  - Miten usein ja millä tavoin toteutate yksittäisiä tuokioita ja pitkäkestoisia projekteja?
  - Miten tuette lasten mahdollisuutta kokea mielikuvitusmaailma, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta?
  - Millä tavoin ja kuinka usein lapset saavat esittää omia tuotoksiaan?
- Varhaiskasvatussuunnitelmassa tuodaan esille, että ympäristön esteettisyys voi olla lapselle taide-elämys. Miten panostatte ympäristön esteettisyyteen (esim. sisustus, lasten töiden esille tuonti, lapsilähtöisyys)?
- Miten toteutate yhteistyötä paikallisen kulttuuritoimen tai muiden lasten kulttuuria edistävien asiantuntijoiden kanssa?

Liite 3. Kyselykaavake

Vastaa seuraaviin kysymyksiin jatkamalla lauseita.

1. Koulutustaustani on

_____.

2. Olen valmistunut vuonna_____.

3. Olen työskennellyt lastentarhaopettajana _____vuotta.

4. Omat taidekasvatuskokemukseni ja mieltymykseni näkyvät työssäni lasten kanssa siten, että...

_____
_____
_____
_____
_____
_____

5. Jotta taidelähtöisten menetelmien käyttö olisi säännöllistä ja monipuolista, toivoisin työnantajani tukevan työyhteisöämme...

_____
_____
_____
_____
_____
_____

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan näin: ”*Lapsella tulee olla mahdollisuus toimia monipuolisesti taiteen eri alueilla, ja hänen tulee saada esimerkiksi maalata, piirtää, soittaa, laulaa, rakentaa, näytellä, tanssia, nikkaroida, askarrella, ommella, kuunnella tai keksiä satuja ja runoja.*”

6. Kuinka usein toiminnassanne toteutuvat seuraavat taiteen osa-alueet? **Laita rasti parhaiten sopivan vaihtoehdon kohdalle.**

	päivittäin	viikoittain	kuukausittain	harvemmin	emme käytä
musiikki					
kuvataide					
kädentaidot					
draama					
kirjallisuus					
luovaliiikunta/tanssi					
muu, mikä? _____					

Seuraaviin kysymyksiin voit vastata vapaasti omin sanoin.

7. Mistä lähtökohdista asetatte tavoitteenne alla olevia toimintoja toteuttaessanne?

Musiikki: _____

_____

Kuvataide: _____

_____

Kädentaidot: _____

_____

Draama: _____

_____

Kirjallisuus: _____

_____

Luovaliiikunta/tanssi: _____

_____

8. Varhaiskasvatussuunnitelmassa tuodaan esille, että ympäristön esteettisyys voi olla lapselle taide-elämys. Miten panostatte ympäristön esteettisyyteen (esim. sisustus, lasten töiden esille tuonti, lapsilähtöisyys)?

---

9. Miten toteutat yhteistyötä paikallisen kulttuuritoimen tai muiden lasten kulttuuria edistävien asiantuntijoiden kanssa? **Laita rasti parhaiten sopivan vaihtoehdon kohdalle.**

	kuukausittain	kerran puolessa vuodessa	vuosittain	harvemmin	ei koskaan
teatteri					
kirjasto/kirjastoauto					
näyttelyt					
museot					
konsertit					
tanssiesitykset					
alan ammattilaiset					
oppilaitokset					
muu, mi- kä? _____					

Liite 4. Hankkeistamissopimus

Kemi-Tornion
ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖN HANKKEISTUSSOPIMUS

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu ja alla mainittu toimeksiantaja sopivat tällä sopimuksella opiskelijatyönä tehtävän hankkeistetun opinnäytetyön tekemisestä.

Toimeksiantaja			
Nimi	Kemiin kaupunki, sivistyspalvelukeskus		
Osoite	Kiltakatu 26, 94100 Kemi		
Puh.		Sähköpostiosoite	
Yhdyshenkilö/työelämäohjaaja			
Nimi	Benita Räscinen		
Osoite			
Puh.	040-741 89 46	Sähköpostiosoite	benita.rasanen@kemi.fi
Oppilaitoksen tiedot			
Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu			
Opinnäytetyön ohjaajan nimi	Sari Leppälä, Raimo Vähänikkilä		
Nimi	Sosiaalialan toimipiste, Sauvo		
Osoite	Vaitakatu 22, 94100 Kemi		
Puh.	010 383 50	Sähköpostiosoite	
Opinnäytetyön tekijä(t) (nimi, koulutusohjelma, yhteystiedot)			
Hanna Kunnari, Elina Kyllönen			
Opiskelijanatyönä tehtävän opinnäytetyön tiedot:			
Opinnäytetyön nimi/aihe	Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa		
Työn aikataulu			
Opinnäytetyöstä aiheutuvista kustannuksista vastaa			
Tulosten salassapidosta sovitaan seuraavaa			

Opinnäytetyön hankkeistusta koskevat tiedot:

- Toimeksiantaja maksaa joko ammattikorkeakoululle tai opiskelijalle työn tekemisestä ja tästä on kirjallisesti sovittu ennen opinnäytetyön aloittamista.
- Opinnäytetyön ohjaukseen osallistuu nimetty työelämän edustaja ja tästä on kirjallisesti sovittu ennen opinnäytetyön aloittamista.
- Toimeksiantajan tarkoituksena on alusta lähtien hyödyntää opinnäytetyön tuloksia ja tästä on sovittu kirjallisesti ennen opinnäytetyön aloittamista.

Jos tähän sopimukseen tulee muutoksia, on se jokaisen osapuolen uudelleen hyväksyttävä ja allekirjoitettava.

Tämä sopimus on tehty 2 kappaleena, yksi jokaiselle sopijaosapuolelle.

Paikka Kemi Aika 19.4.2012

Sari Leppälä Benita Räsänen
AMK:n edustaja Toimeksiantajan edustaja

Hanna Kunnari Elina Kyllönen
Opinnäytetyön tekijä(t)